

ΕΛΕΓΧΟΣ

41+

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

00139218

«MARKET STRUCTURE IN EUROPEAN BANKING»
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
2002

ΛΑΖΑΡΗ ΜΑΡΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΗ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ
Επιβλέπων Καθηγητής: Ε. Τσιριτάκης

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ	
ΑΡ. ΕΙΣ.	39218
ΟΜΑΔ.	33775
ΤΑΞΙΝ.	332.1'094 ΛΑΖ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	σελ.1
Τα Χαρακτηριστικά των Αγορών.....	σελ.4
Τέλειος Ανταγωνισμός.....	σελ.4
Μονοπώλιο.....	σελ.5
Μονοπωλιακός Ανταγωνισμός.....	σελ.6
Ολιγοπώλιο.....	σελ.6
Μονοψώνιο.....	σελ.6
Τραπεζικά Συστήματα.....	σελ.7
Ελλάδα.....	σελ.7
Ισπανία.....	σελ.12
Ιταλία.....	σελ.15
Πορτογαλία.....	σελ.19
Μελέτες-Έρευνες.....	σελ.21
Panzar-Rosse.....	σελ.21
P.Molyneux et al.....	σελ.24
P.Molyneux-Lloyd-Williams.....	σελ.27
Olivier de Bandt-P.Davis.....	σελ.29
Μεθοδολογία.....	σελ.32
Δεδομένα.....	σελ.35
Αποτελέσματα.....	σελ.36
Excess Capacity.....	σελ.39
Επεξήγηση Δεικτών Excess Capacity.....	σελ.47
Επίλογος.....	σελ.49
Πίνακες.....	σελ.50
Βιβλιογραφία.....	σελ.56

Εισαγωγή

Η δομή των Ευρωπαϊκών Τραπεζικών Αγορών έχει αλλάξει την τελευταία δεκαετία, μερικώς ως αποτέλεσμα της επίτευξης μιας Κοινής Αγοράς. Η διαδικασία της ολοκλήρωσης, συνοδευόμενη και από την απελευθέρωση της νομοθεσίας, έδωσε το κίνητρο στο τραπεζικό management να επικεντρωθεί στην βελτίωση της αποτελεσματικότητας, δεδομένου ενός πιο ανταγωνιστικού τραπεζικού περιβάλλοντος.

Ένας από τους κύριους στόχους του Ευρωπαϊκού Προγράμματος Κοινής Αγοράς, το 1992, ήταν η διευκόλυνση της ελεύθερης διακίνησης αγαθών και υπηρεσιών ανάμεσα στα Κράτη-Μέλη της Ε.Ε. και η βελτίωση της οικονομικής αποτελεσματικότητας. Ένα μέρος του Προγράμματος αυτού κατευθύνθηκε στην εναρμόνιση της νομοθεσίας και στην δημιουργία τραπεζικού ανταγωνισμού. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '80 είχε πραγματοποιηθεί μικρή πρόοδος όσον αφορά την απομάκρυνση των περιορισμών των συναλλαγών στον χρηματοοικονομικό τομέα. Συγκεκριμένα Ευρωπαϊκά Τραπεζικά Συστήματα χαρακτηρίζονταν από σχετικά υψηλά επίπεδα κυβερνητικών ελέγχων και περιορισμών που αναχαιτίζαν τον ανταγωνισμό και διατηρούσαν ένα προστατευτικό τραπεζικό περιβάλλον. Περιορισμοί επιτοκίου και κεφαλαιακοί έλεγχοι ήταν διεξαπλωμένοι, και περιορισμοί όσον αφορά υποκαταστήματα Τραπεζών ήταν υπαρκτοί σε μερικές χώρες. Μπορούσε κανείς να διακρίνει διαφορές ανάμεσα στα Τραπεζικά Συστήματα: για παράδειγμα, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία, η Δανία, η Ολλανδία είχαν ανοιχτές και σχεδόν ελεύθερες τραπεζικές αγορές, ενώ νομοθετικοί περιορισμοί περιόριζαν το ανταγωνιστικό περιβάλλον στα υπόλοιπα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το 'White Paper', το 1985 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την τελειοποίηση της Κοινής Αγοράς, αποτέλεσε σημαντική δέσμευση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής απέναντι στην απελευθέρωση της Ευρωπαϊκής Τραπεζικής Αγοράς και από την 1 Ιανουαρίου 1993 δημιουργήθηκε η μεγαλύτερη και πιο ανοιχτή τραπεζική αγορά του κόσμου, μειώνοντας τα υπάρχοντα εμπόδια και εγκαθιστώντας τις ελάχιστες νομοθετικές απαιτήσεις ανάμεσα στα ευρωπαϊκά τραπεζικά συστήματα.

Είναι γενικά αποδεκτό ότι η Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση (EMU) θα επηρεάσει σημαντικά το βαθμό του ανταγωνισμού στον Τραπεζικό Τομέα των χωρών που υιοθετούν το Κοινό Νόμισμα, προκαλώντας την εύκολη διαμεσολάβηση και αυξάνοντας πραγματικό και πιθανό ανταγωνισμό. Αυτές οι τάσεις αναμένεται να βάλουν την κερδοφορία των Τραπεζών υπό πίεση και να δώσουν το κίνητρο για αναδιοργάνωση και ενοποίηση.

Η απώλεια του εισοδήματος των τραπεζών από τις συναλλαγματικές πράξεις θα έχει ως αντίβαρο την ανάπτυξη μιας βαθύτερης και πιο ρευστής αγοράς με βάση το Ευρώ. Οι τράπεζες θα κληθούν να αναπληρώσουν την μείωση του εισοδήματος τους, βελτιώνοντας την αποδοτικότητα άλλων δραστηριοτήτων. Παράδειγμα αποτελεί η πιο εξειδικευμένη και ευέλικτη πιστωτική λειτουργία που μπορεί να οδηγήσει σε υψηλότερες αποδόσεις, καθώς και σε εξοικείωση με τα χαρακτηριστικά μιας εξελισσόμενης αγοράς.

Σε αυτήν την εργασία, εκτιμάμε εξισώσεις που αναφέρονται στα πρόσφατα επίπεδα του ανταγωνισμού της Τραπεζικής Αγοράς ώστε να παρέχουμε ένα benchmark με βάση το οποίο τα αποτελέσματα της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης μπορούν να βεβαιωθούν. Η μεθοδολογία αφορά την εκτίμηση εξισώσεων εσόδων (revenue functions) και λαμβάνουμε υπόψη και το H-statistic. Οι ανταγωνιστικές συνθήκες εκτιμώνται ταυτόχρονα και σε όρους εισοδήματος από τόκους (interest income) και σε όρους συνολικού εισοδήματος (total income). Αυτό είναι πολύ σχετικό δεδομένου ότι οι Τράπεζες επιζητούν έσοδα όχι από τόκους (non-interest revenue) σαν συμπλήρωμα στο συνεχώς φθίνων εισόδημα από τόκους, καθώς συνεχίζεται η απελευθέρωση της νομοθεσίας και οι δομικές αλλαγές.

Σε πολλές χώρες της OECD ο Τραπεζικός Κλάδος είναι σε μια κατάσταση αλλαγής, με τις Τράπεζες να αντιμετωπίζουν ανταγωνισμό μέσα και έξω από τον κλάδο. Αυτό έχει τελικά επίδραση στην τραπεζική συμπεριφορά και στην δομή της τραπεζικής αγοράς. Απελευθέρωση της νομοθεσίας, πρόοδος της τεχνολογίας και η ανάπτυξη των επενδυτών και των αγορών χρεογράφων είναι ανάμεσα στις κυριότερες αιτίες της κατάστασης αυτής. Η ανάπτυξη των εγχώριων και διεθνών κεφαλαιαγορών ώθησε εταιρίες να στραφούν και να χρηματοδοτηθούν σε αυτές τις αγορές, αφήνοντας τις Τράπεζες εκτεθειμένες με υψηλού κινδύνου δάνεια. Καταθέτες και επενδυτές-εταιρίες στράφηκαν από τις απλές τραπεζικές καταθέσεις σε άλλου είδους προϊόντα όπως: repos, commercial papers κι άλλα money market προϊόντα, προκαλώντας μια πτώση των παραδοσιακών τραπεζικών εργασιών. Σε συνδυασμό με τα παραπάνω και η οικονομική απελευθέρωση – και συγκεκριμένα για την Ευρώπη, το Πρόγραμμα Κοινής Αγοράς – προκάλεσε καινοτομίες, τεχνική ανάπτυξη που δημιούργησε ανταγωνισμό ακόμη και για παραδοσιακά τραπεζικά προϊόντα όπως στεγαστικά, καταναλωτικά δάνεια και καταθέσεις (Vives,1991) ανάμεσα σε εγχώριες και ξένες τράπεζες και άλλα Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα, αλλά και με μη Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα, όπως καταστήματα και εταιρίες αυτοκινήτων. Ο συνδυασμός όλων των παραπάνω είχε μεγάλη επίδραση

στα margins των Τραπεζών και δυσχέρανε τις Τράπεζες να ασχοληθούν μόνο με τις παραδοσιακές υπηρεσίες. Πράγματι, οι Τράπεζες έμειναν με ένα πρόβλημα “πλεονάζουσας παραγωγικότητας” (excess capacity) εξαιτίας της στροφής τους προς ένα πιο ανταγωνιστικό περιβάλλον. (Davis and Salo, 1998).

Οι Τράπεζες αντέδρασαν κατά ένα μέρος, επικεντρώνοντας σε non-interest εισόδημα – A/K, ασφάλειες, διαχείριση χαρτοφυλακίου – και μειώνοντας την excess capacity με συγχωνεύσεις ή μειώσεις υποκαταστημάτων.

Η διοίκηση των τραπεζών είναι υπό συνεχή πίεση να βελτιώσουν ανταγωνιστικές λειτουργίες που περιλαμβάνουν χρηματοδότηση, ανάπτυξη προϊόντων, πρωτοπορία, marketing (πωλήσεις) και διοίκηση ανθρώπινου δυναμικού.

Οι νέες τεχνολογίες έχουν δημιουργήσει πολλές απορίες σχετικά με το management και πιο γενικά το ρόλο των δικτύων υποκαταστημάτων μέσα στα πλαίσια της πολιτικής των τραπεζών. Το γεγονός αυτό περιπλέκεται ακόμα περισσότερο όταν εξετάζουμε δίκτυα υποκαταστημάτων που λειτουργούν σε διαφορετικό χρηματοοικονομικό περιβάλλον και σε διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης. Για παράδειγμα στην αναπτυγμένη οικονομία του Ηνωμένου Βασιλείου η επίδραση των νέων τεχνολογιών οδήγησε σε μείωση κατά 35% στον αριθμό των υποκαταστημάτων κατά την περίοδο 1981-96. Την ίδια περίοδο ο αριθμός των υποκαταστημάτων στην Ελλάδα αυξήθηκε κατά 48% σαν αποτέλεσμα της απελευθέρωσης της νομοθεσίας και της ανάπτυξης της βιομηχανίας χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών.

Παρ’ όλη την πληροφόρηση για ασυμμετρίες και ασυμφωνίες ανάμεσα στους Πιστωτικούς Οργανισμούς διαφορετικών χωρών, η ανάπτυξη μιας κουλτούρας που οδηγεί από μόνη της σε διεθνείς συγκρίσεις αποδόσεων είναι φανερή. Στην Ευρώπη η πραγματοποίηση της Κοινής Ευρωπαϊκής Αγοράς άλλαξε τον παραδοσιακό τρόπο σκέψης στην Ευρωπαϊκή Τραπεζική.

Τα Χαρακτηριστικά των Αγορών

Οι αγορές των αγαθών διακρίνονται σε πέντε κατηγορίες: α) Την αγορά του τέλειου ανταγωνισμού, β) την αγορά του μονοπωλίου, γ) την αγορά του μονοπωλιακού ανταγωνισμού, δ) την αγορά του ολιγοπωλίου, και ε) την αγορά του μονοψωνίου.

Τέλειος Ανταγωνισμός

Ο τέλειος ανταγωνισμός χαρακτηρίζεται από τις ακόλουθες συνθήκες ή υποθέσεις: α) Υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός αγοραστών και πωλητών, τέτοιος ώστε είναι αδύνατος ο επηρεασμός της τιμής ενός αγαθού ή παραγωγικού συντελεστή από κάθε έναν από αυτούς. β) Όλες οι πωλήσεις αφορούν τελειώς ομοιογενή προϊόντα. γ) Όλοι οι αγοραστές και οι πωλητές έχουν τέλεια γνώση των συνθηκών της αγοράς και των διαφόρων εναλλακτικών λύσεων. δ) Όλοι οι αγοραστές και οι πωλητές συμπεριφέρονται σύμφωνα με την οικονομική αρχή της μεγιστοποίησης των ιδίων συμφερόντων, βασιζόμενοι στις γνώσεις τους. ε) Υπάρχει ελευθερία εισόδου και εξόδου των αγοραστών και πωλητών στην υπό εξέταση αγορά και πλήρης μετακίνηση των παραγωγικών συντελεστών.

Όταν λέμε ότι πρέπει να υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός αγοραστών και πωλητών, εννοούμε ότι ο αριθμός αυτός είναι σχετικός με την εξεταζόμενη αγορά ενός προϊόντος. Εκείνο που χαρακτηρίζει την πρώτη υπόθεση του τέλειου ανταγωνισμού είναι η αδυναμία των αγοραστών και πωλητών να επηρεάσουν την τιμή του προϊόντος. Προς τούτο αρκεί να είναι και ένας σχετικά μικρός συναλλασσομένων ατόμων στην αγορά.

Η δεύτερη υπόθεση, η οποία χαρακτηρίζει τον τέλειο ανταγωνισμό είναι ότι τα προϊόντα πρέπει να είναι ομοιογενή. Αυτό σημαίνει ότι όλοι οι πωλητές ενός συγκεκριμένου προϊόντος πρέπει να πωλούν το ίδιο ακριβώς προϊόν χωρίς καμία διάκριση. Εκείνο, που χαρακτηρίζει την ομοιογένεια ενός προϊόντος είναι ότι οι αγοραστές δεν έχουν ιδιαίτερες προτιμήσεις ως προς το προϊόν ενός συγκεκριμένου πωλητή.

Η πλήρης γνώση των συνθηκών, οι οποίες επικρατούν στην αγορά, σημαίνει ότι οι αγοραστές και πωλητές ενός προϊόντος είναι σε θέση να γνωρίζουν στιγμιαία οποιαδήποτε αλλαγή, η οποία μπορεί να γίνει μέσα σε αυτή. Αυτό βέβαια δεν είναι πραγματοποιήσιμο, γιατί όσο τέλειο και αν είναι το σύστημα πληροφοριών χρειάζεται πάντοτε κάποιος χρόνος για την διοχέτευση των πληροφοριών. Δεχόμαστε όμως την ιδεατή αυτή υπόθεση για τον χαρακτηρισμό του όρου του πλήρους ανταγωνισμού.

Η οικονομική αρχή είναι η προσπάθεια της επίτευξης όσο το δυνατόν μεγαλύτερων αποτελεσμάτων με το όσον το δυνατόν μικρότερο κόστος.

Είναι η προσπάθεια της μεγιστοποίησης ενός αποτελέσματος, δεδομένων των μέσων προς επίτευξη αυτού, ή η προσπάθεια της ελαχιστοποίησης του απαιτούμενου κόστους προς επίτευξη ενός δεδομένου αποτελέσματος. Στην περίπτωση της επιχείρησης η οικονομική αρχή λαμβάνεται υπόψη όταν επιχειρείται η μεγιστοποίηση των κερδών δεδομένου του κόστους των συντελεστών παραγωγής, ή όταν επιχειρείται η ελαχιστοποίηση του κόστους των παραγωγικών συντελεστών, δεδομένου του ύψους παραγωγής.

Η ελευθερία εισόδου των αγοραστών και πωλητών στην αγορά ενός προϊόντος σημαίνει ότι νέες επιχειρήσεις είναι ελεύθερες να εισέλθουν στον συγκεκριμένο κλάδο της βιομηχανίας, η οποία παράγει το προϊόν αυτό. Οι παραγωγικοί συντελεστές όπως και τα αγαθά είναι ελεύθεροι να μετακινηθούν εκεί που μπορούν να χρησιμοποιηθούν και να πετύχουν την υψηλότερη τιμή.

Μονοπώλιο

Τα κύρια χαρακτηριστικά του μονοπωλίου είναι: 1) Η ύπαρξη ενός μόνο παραγωγού-πωλητή και 2) Η αδυναμία εισόδου στην αγορά νέων επιχειρήσεων.

Η βασική διαφορά μεταξύ τέλει ανταγωνισμού και μονοπωλίου είναι ότι ο μονοπωλητής ελέγχει πλήρως τις τιμές των από αυτόν παραγομένων αγαθών, σε αντίθεση με τον επιχειρηματία, ο οποίος ενεργεί υπό συνθήκες τέλει ανταγωνισμού. Εάν ο αριθμός των αγοραστών είναι μεγάλος ή μικρός ή ακόμα κι αν υπάρχει ένας μόνο αγοραστής, το γεγονός αυτό δεν χαρακτηρίζει το μονοπώλιο. Το χαρακτηριστικό δε της αδυναμίας της εισόδου νέων επιχειρήσεων στον κλάδο παραγωγής έχει σκοπό, όπως αποκλείσει από την αγορά του αγαθού την δημιουργία υποκατάστατων αυτού. Η αδυναμία αυτή της εισόδου νέων επιχειρήσεων μπορεί να επιτευχθεί: Πρώτον, εάν ο μονοπωλητής κατέχει ένα δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, το οποίο του παρέχει το δικαίωμα της αποκλειστικής εκμεταλλεύσεως μιας μεθόδου παραγωγής. Δεύτερον, εάν ο μονοπωλητής μπορεί να ελέγχει την προσφορά ενός ή περισσότερων από τους συντελεστές παραγωγής του αγαθού. Τρίτον, εάν αυτό το ίδιο μέγεθος της αγοράς κάνει αδύνατη την είσοδο νέων επιχειρήσεων. Τέταρτον, εάν ο μονοπωλητής απολαμβάνει ορισμένων οικονομικών κλίμακας παραγωγής.

Πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι το μονοπώλιο αποτελεί την άλλη ακραία περίπτωση των διαφόρων μορφών αγοράς, εκτός του τέλει ανταγωνισμού. Όπως ο τέλει ανταγωνισμός έτσι και το μονοπώλιο σπάνια συναντιούνται στην πραγματικότητα, η οποία βρίσκεται κάπου μεταξύ των δύο αυτών ακραίων περιπτώσεων.

Μονοπωλιακός Ανταγωνισμός

Τα κύρια χαρακτηριστικά του μονοπωλιακού ανταγωνισμού είναι: 1) Η ύπαρξη ενός σχετικά μεγάλου αριθμού πωλητών, και 2) Η διαφοροποίηση των παραγομένων από τις επιχειρήσεις προϊόντων. Υπόψη ότι τα χαρακτηριστικά του τέλειου ανταγωνισμού (α) οι αγοραστές και οι πωλητές έχουν τέλεια γνώση των συνθηκών αγοράς και των διαφόρων εναλλακτικών λύσεων, (β) οι αγοραστές και οι πωλητές συμπεριφέρονται σύμφωνα με την οικονομική αρχή της μεγιστοποίησης των ιδίων συμφερόντων βασιζόμενοι στις γνώσεις τους, και (γ) υπάρχει ελευθερία εισόδου και εξόδου των συμβαλλομένων μερών και πλήρης μετακίνηση των συντελεστών παραγωγής μπορεί να ισχύουν και εδώ, αλλά δε χαρακτηρίζουν την μορφή της αγοράς αυτής.

Από τα χαρακτηριστικά της αγοράς του μονοπωλιακού ανταγωνισμού το μεν πρώτο δίνει έμφαση στην λέξη ανταγωνισμός, ενώ το δεύτερο τονίζει την λέξη μονοπώλιο του όρου μονοπωλιακός ανταγωνισμός. Η αγορά του μονοπωλιακού ανταγωνισμού μοιάζει με εκείνη του τέλειου ανταγωνισμού λόγω του πρώτου χαρακτηριστικού της, δηλ. της ύπαρξης πολλών σχετικά πωλητών. Ταυτόχρονα όμως η αγορά αυτή μοιάζει με εκείνη του μονοπωλίου λόγω του δεύτερου της χαρακτηριστικού, αφού η διαφοροποίηση των προϊόντων προσδιορίζει τον μονοπωλιακό χαρακτήρα κάθε επιχείρησης. Η διαφοροποίηση αυτή των προϊόντων μπορεί να οφείλεται στο όνομα του κατασκευαστή, στην διαφορετική εξωτερική εμφάνιση κ.λ.π. Η διαφοροποίηση επομένως έχει ως αποτέλεσμα την άσκηση από μια επιχείρηση κάποιας μορφής ελέγχου επί της τιμής του παραγομένου από αυτή προϊόντος.

Ολιγοπώλιο

Τα χαρακτηριστικά του ολιγοπωλίου είναι: 1) Η ύπαρξη ενός μικρού σχετικά αριθμού πωλητών, οι οποίοι αλληλεξαρτώνται ως προς την λήψη αποφάσεων. 2) Τα αγαθά μπορεί να είναι ομοιογενή ή διαφοροποιημένα.

Μονοψώνιο

Τα κύρια χαρακτηριστικά του μονοψωνίου είναι: 1) Υπάρχει ένας μόνο αγοραστής (παραγωγός) ενός συντελεστή παραγωγής (ή περισσοτέρων). 2) Η επίδραση των τιμών των συντελεστών αυτών παραγωγής στην παραγωγή του μονοψωνίου. 3) η αδυναμία εισόδου νέων αγοραστών (παραγωγών) στην αγορά του συντελεστή παραγωγής (ή των συντελεστών παραγωγής).

Τραπεζικά Συστήματα

Ελλάδα

Η Ελλάδα έχει κάνει σημαντικά βήματα εκσυγχρονισμού της οικονομίας της τα τελευταία χρόνια, με αποκορύφωμα την είσοδο της στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση από την 1.1.2001. Κατάφερε μέσα σε μια επταετία να μειώσει δραστικά τον πληθωρισμό από 16,3% το 1993 σε 2,6% το 1999. Κατάφερε, επίσης, να μειώσει το έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης κατά 10 περίπου εκατοστιαίες μονάδες ως ποσοστό του ΑΕΠ.

Ο μετασχηματισμός του ελληνικού τραπεζικού τομέα, επίσης, έχει προχωρήσει, ωθούμενος από τραπεζικές ιδιωτικοποιήσεις, εξαγορές και συγχωνεύσεις και εστίαση στην βελτίωση της αγοραστικής θέσης και του μεριδίου αγοράς. Αναμένεται ότι οι προσαρμογές, όσον αφορά την αγορά θα συνεχίσουν τουλάχιστον για μερικά χρόνια ακόμα και θα οδηγήσουν σε ένα ισχυρότερο τραπεζικό σύστημα, το οποίο θα στηρίξει την μελλοντική οικονομική δύναμη της Ελλάδος.

Ήδη ένας αρκετά μεγάλος αριθμός χρηματοπιστωτικών ομίλων έχει δημιουργηθεί ως αποτέλεσμα της ιδιωτικοποίησης μερικών κυβερνητικά ελεγχόμενων τραπεζών και των συγχωνεύσεων τραπεζών. Όπως ήταν αναμενόμενο αυτές οι συγχωνεύσεις, όχι μόνο έδωσαν την δυνατότητα στους οργανισμούς να επωφεληθούν από οικονομίες κλίμακας αλλά επίσης προκάλεσαν σημαντικές εσωτερικές αλλαγές.

Η Κεντρική Τράπεζα της Ελλάδος έχει πάρει μέτρα για βελτίωση του νομοθετικού «περιβάλλοντος», έχει εκδώσει νέους οδηγούς όσον αφορά την διαχείριση κινδύνου και συστημάτων εσωτερικού ελέγχου, τα οποία μπορούν να βελτιώσουν τα λειτουργικά πρότυπα των τραπεζών.

Προχωρώντας σε αγοραστικό συγκεντρωτισμό και νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες οι ελληνικές τράπεζες παρουσίασαν ιδιαίτερα χρηματοοικονομικά αποτελέσματα το 1999.

Παρ' όλη την αναμενόμενη αύξηση του ξένου ανταγωνισμού τα επόμενα χρόνια υπάρχουν προοπτικές για τις ελληνικές τράπεζες να διατηρήσουν ένα καλό επίπεδο απόδοσης.

Θα υπάρξει σημαντική μείωση του κόστους των συναλλαγών και της νομισματικής αβεβαιότητας, κάτι που αναμφίβολα θα οδηγήσει σε επέκταση του εμπορίου, της παραγωγής και της απασχόλησης. Αυτό είναι πάντα επωφέλιμο για την οικονομία.

Οι ελληνικές τράπεζες με σκοπό να επιβιώσουν στην Ευρωζώνη θα χρειαστεί να αποκτήσουν μέγεθος, ανταγωνιστική θέση και χαμηλότερη βάση κόστους. Μόνο ορισμένες ελληνικές τράπεζες είναι εξοπλισμένες κατάλληλα για τέτοιον ανταγωνισμό στην υπάρχουσα κατάσταση.

Το νέο οικονομικό και επιχειρηματικό τοπίο που διαγράφεται θα τονώσει την προοπτική να δημιουργηθούν -μέσω εξαγορών και συγχωνεύσεων- μεγαλύτεροι και υγιέστεροι χρηματοοικονομικοί όμιλοι ή ιδρύματα, που θα έχουν την ικανότητα να αντιμετωπίσουν τον έντονο ανταγωνισμό και την ουσιαστική δυνατότητα να χαράξουν μεσοπρόθεσμη ή και μακροπρόθεσμη στρατηγική που θα ανταποκρίνεται στην δυναμική της οικονομίας και των αγορών.

Υπάρχουν 12 εγχώριες εμπορικές τράπεζες / όμιλοι και κυβερνητικά ελεγχόμενες τράπεζες που καλύπτουν το μισό μερίδιο της αγοράς. Σαν αποτέλεσμα της ιδιωτικοποίησης ενός αριθμού μικρών τραπεζών και συγχωνεύσεων, πέντε χρηματοοικονομικοί όμιλοι άρχισαν να αναδύονται, επιπρόσθετα με τον όμιλο της Αγροτικής Τράπεζας, ο οποίος παραμένει ο τρίτος μεγαλύτερος όμιλος από άποψη μεγέθους Ενεργητικού. Ο συγκεντρωτισμός στον ελληνικό τραπεζικό τομέα που είναι ήδη υψηλός, με τους πέντε μεγαλύτερους ομίλους να κατέχουν το 80% του Ενεργητικού του τραπεζικού συστήματος, μπορεί να αυξηθεί περισσότερο, καθώς η ενοποίηση συνεχίζεται.

The Formation Of Large Banking Groups Continues (1998 Total Assets in GRD billion)	
National Bank (including National Mortgage Bank)	12,093
Alpha Credit Bank (including Ionian and Popular Bank)	6,151
Agricultural Bank of Greece	4,400
EFG Eurobank (including Cretabank) and Ergobank	3,408
Commercial Bank of Greece	3,301
Piraeus Bank (including Xiosbank, Macedonia Thrace)	1,871
General Bank	523
Bank of Central Greece	178
Egnatia Bank	155
European Popular Bank	218
Bank of Attica	197
Dorian Bank	85
Total Greek commercial bank assets	32,580
Foreign bank assets	6,268

Στα επόμενα χρόνια αναμένουμε να δούμε το μερίδιο των ήδη υπάρχοντων ομίλων να αυξάνεται, ασκώντας μεγαλύτερη πίεση στις μικρότερες τράπεζες. Ξένες τράπεζες συνεχίζουν να έχουν ένα μικρό μερίδιο αγοράς, αλλά το ενδιαφέρον αρχίζει να αυξάνεται.

Υπάρχουν 21 ξένα Πιστωτικά Ιδρύματα, που έχουν παρουσία στην ελληνική αγορά. Συμμαχίες με ξένες τράπεζες θα επιφέρουν θετικά αποτελέσματα στις ελληνικές τράπεζες, όπως αγοραστική εμπειρία, γνώση, διαχείριση κινδύνου και διεθνή δίκτυα.

Τα τελευταία χρόνια η Ελλάδα έχει ιδιωτικοποιήσει τις μικρότερες από τις κυβερνητικά ελεγχόμενες τράπεζες και σιγά σιγά προσπαθεί να πουλήσει μέρος από τις μεγάλες τράπεζες.

Στην Ελλάδα, η πολιτική των συγχωνεύσεων εγκαινιάστηκε τον Απρίλιο του 1998 με την επίσημη ανακοίνωση της δημιουργίας ενός τραπεζικού κολοσσού για τα ελληνικά δεδομένα από την συνένωση της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος με τη θυγατρική της Κτηματική. Προς την κατεύθυνση αυτή πραγματοποιήθηκαν και η απορρόφηση της Εθνικής Στεγαστικής από την Κτηματική στην αρχή του 1998, η εξαγορά των τραπεζών Interbank, Αθηνών και Κρήτης από την Eurobank, η εξαγορά της Τράπεζας Μακεδονίας Θράκης από την Τράπεζα Πειραιώς, η εξαγορά της Τράπεζας Κεντρικής Ελλάδος από την Εγνατία Τράπεζα και η πρόσφατη απόφαση συνεργασίας μεταξύ της Τράπεζας Πειραιώς και της Xiosbank, καθώς και της Eurobank με την Τράπεζα Εργασίας και της Πίστεως με την Ιονική. Η ιδιωτικοποίηση πρόκειται να συνεχιστεί με πωλήσεις μικρών μεριδίων της Εμπορικής και Αγροτικής Τράπεζας.

Οι συγχωνεύσεις ιδιωτικών τραπεζών έχουν οδηγήσει όχι μόνο σε μεγαλύτερου μεγέθους τράπεζες αλλά έχουν δυναμώσει τις συγχωνευμένες τράπεζες και έχουν μειώσει το κόστος τους στον αριθμό του προσωπικού και των υποκαταστημάτων. Οι ελληνικές τράπεζες προσπαθούν να αντιμετωπίσουν τα τελευταία αυτά προβλήματα εκπαιδεύοντας ξανά τους υπαλλήλους τους, αναθεωρώντας τις θέσεις τους και θέτοντας πρόωρη συνταξιοδότηση. Αυτά τα μέτρα φαίνονται να λειτουργούν σχετικά καλά μερικώς ως αποτέλεσμα της μεγάλης επιχειρηματικής δύναμης που βοήθησε να απορροφηθεί ο υπερβάλλον αριθμός προσωπικού. Παρ'όλα αυτά έχει γίνει κάποια πρόοδος στην μείωση του κόστους και στην αύξηση της αποτελεσματικότητας των υπαλλήλων.

Από τη σύγκριση ορισμένων οικονομικών στοιχείων των ελληνικών τραπεζών με τα αντίστοιχα άλλων δυτικοευρωπαϊκών τραπεζών, προκύπτει ότι η Ελλάδα έχει να διανύσει ακόμα αρκετό δρόμο και να καταβάλει πολλές προσπάθειες για να φτάσει στις επιδόσεις αυτές. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι ενώ το 1996 στην Ελλάδα αντιστοιχούσαν δάνεια ύψους μόλις 0,39 εκατ. EURO ανά εργαζόμενο, το αντίστοιχο νούμερο στην Πορτογαλία (με πληθυσμό ανάλογο της Ελλάδος) ήταν υπερδιπλάσιο με 0,88 εκατ. EURO ανά εργαζόμενο, στην Ισπανία 1,33 εκατ. EURO, στην Ιταλία 1,53 εκατ. EURO, στην Ιρλανδία 1,90 εκατ. EURO, στην Γερμανία 2,91 εκατ. EURO.

Εξάλλου από την διαχρονική εξέταση ορισμένων βασικών χρηματοοικονομικών δεικτών στις πέντε κυριότερες ελληνικές εμπορικές τράπεζες προκύπτει ότι η κερδοφορία των ιδιωτικών (Πίστεως και Εργασίας) είναι αισθητά υψηλότερη από αυτή των κρατικών τραπεζών και ότι η διαφορά μεταξύ τους διευρύνθηκε με την ενίσχυση του ανταγωνισμού μετά το 1987.

Οι ελληνικές τράπεζες επωφελούνται από την οικονομική αλλαγή που επέρχεται από την είσοδο στην Ο.Ν.Ε. Η κερδοφορία έχει δεχτεί άνηση

από τις οικονομικές συνθήκες, την υψηλή ζήτηση για καταναλωτικά δάνεια, την εισαγωγή νέων προϊόντων και την καλή απόδοση του Χρηματιστηρίου.

Τα αποτελέσματα δείχνουν μια μεγάλη αύξηση στα κέρδη του 1999, ειδικότερα για τον ιδιωτικό τραπεζικό τομέα. Ένα 15%-25% του εισοδήματος προέρχεται από trading δραστηριότητες, υψηλότερο επίπεδο από αυτό που έχουν οι άλλες ευρωπαϊκές τράπεζες. Παρ'όλα αυτά προσπάθειες για βελτίωση των πηγών εισοδήματος είναι αργές, ενώ η αύξηση στα συνολικά κέρδη έχει οδηγήσει σε βελτίωση των δεικτών cost-to-income.

Η μείωση των επιτοκίων και η αύξηση του Χρηματιστηρίου δεν χρειάζεται να αναφερθούν ξανά. Αυτό σημαίνει ότι, εάν οι τράπεζες δεν διαφοροποιήσουν και αναπτύξουν τις πηγές εισοδήματος και δεν επικεντρώσουν στην μείωση των λειτουργικών κοστών και να βελτιώσουν την λειτουργική αποτελεσματικότητα ίσως, να μην μπορέσουν να αντεπεξέλθουν στις αυξήσεις σε επίπεδο εισοδήματος, όπως επιβάλλει ο ανταγωνισμός που θα ακολουθήσει την είσοδο της Ελλάδας στην Ο.Ν.Ε.

Οι ελληνικές τράπεζες θα πρέπει να αντιμετωπίσουν μια σειρά από ανταγωνιστικές προκλήσεις.

Πρώτον, πρέπει να γίνουν περισσότερο πελατοκεντρικές, προσαρμόζοντας το εύρος των προϊόντων τους στις ανάγκες μιας ολοένα και περισσότερο απαιτητικής πελατείας, και επενδύοντας περισσότερους πόρους στο μάρκετινγκ και τις πωλήσεις. Η επενδυτική τραπεζική, η διαχείριση περιουσίας ιδιωτών και θεσμικών επενδυτών, οι τραπεζοασφάλειες, η προσφορά νέων καταθετικών προϊόντων, η ηλεκτρονική τραπεζική, η επέκταση στον χώρο της αξιοποίησης ακινήτων, οι επιχειρηματικές συμμετοχές σε νέους ή απελευθερωμένους κλάδους της οικονομίας, η χρηματοδοτική μίσθωση (leasing), αποτελούν νέους τομείς δραστηριότητας και διείδυσης για τις τράπεζες που θα καθορίσουν τη σχετική κερδοφορία, τα έσοδα από προμήθειες και τα μερίδια αγοράς στο μέλλον.

Δεύτερον, θα πρέπει να μειώσουν το ποσοστό του λειτουργικού κόστους τους στο λειτουργικό εισόδημα, προβαίνοντας στις απαραίτητες οργανωτικές αλλαγές και εκμεταλλευόμενες τις ευκαιρίες που προσφέρει η σύγχρονη τεχνολογία.

Τρίτον, θα πρέπει να εκπαιδεύουν το προσωπικό τους στα νέα προϊόντα και τεχνολογίες, ώστε να βελτιωθεί η κινητικότητα μέσα στην τράπεζα.

Τέταρτον, θα πρέπει να βελτιώσουν τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου και αποτίμησης κινδύνων.

Πέμπτον, θα πρέπει μέσα σε εύλογο χρονικό διάστημα να υιοθετήσουν διεθνή λογιστικά πρότυπα στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων τους.

Η υιοθέτηση του Ευρώ δεν αναμένεται να μειώσει μόνο τις προμήθειες συναλλάγματος αλλά να επιτρέψει μεγαλύτερη τραπεζική διαμεσολάβηση και ανταγωνισμό τιμών.

	Government Securities to Total Assets (%)		Gross Loans to Total Assets (%)		Loan Loss Reserves to Gross Loans (%)	
	1998	1997	1998	1997	1998	1997
	National Bank	35.0	33.6	31.0	28.4	5.5
Commercial Bank	23.1	24.0	46.2	43.3	3.1	3.0
Alpha Credit Bank	28.3	36.3	42.2	38.3	1.5	1.1
Agricultural Bank	20.2	22.2	59.0	56.2	1.5	1.7
Ionian & Popular Bank	35.1	35.9	31.1	25.7	7.5	8.2
Ergobank	11.1	23.1	44.1	38.7	2.6	2.8
EFG Eurobank	15.5	6.5	37.2	36.2	4.3	5.7
Piraeus Bank	21.4	24.2	42.0	43.4	2.3	1.4

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Ισπανία

Το ισπανικό τραπεζικό σύστημα συνεχίζει να είναι από τα δυναμικότερα στην Ευρώπη. Εσωτερική ζήτηση, ωθούμενη από χαμηλά επιτόκια και μια φορολογική πολιτική, που έχει επιφέρει μειώσεις στο φόρο εισοδήματος, έχουν ως αποτέλεσμα μια σημαντική αύξηση δανείων και μια ιστορική πτώση στα έξοδα από προβλέψεις επισφαλών απαιτήσεων. Αυτή η ανάπτυξη αύξησε τα λειτουργικά κέρδη, διευκολύνοντας τα πελατειακά spreads, τα οποία παραμένουν σφικτά εξαιτίας του έντονου εγχώριου ανταγωνισμού. Παρ' όλα αυτά, μέτρα κόστους παρουσιάζονται μη επαρκή, όπως διαφαίνεται από πτωτικούς δείκτες αποτελεσματικότητας. Τα Πιστωτικά Ιδρύματα, τα οποία έχουν αναπτύξει ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα διαμέσου βελτιώσεων στην αποτελεσματικότητα, θα είναι σε καλύτερη θέση. Η τεχνολογική δύναμη θα είναι ένας αποφασιστικός παράγοντας στην επιτυχία των τραπεζών. Στην προσπάθειά τους να αυξήσουν τα έσοδα χωρίς να αναλάβουν μεγάλους κινδύνους, οι μεγάλες τράπεζες θα χρειαστεί να διατηρήσουν μια κατάλληλη κινδύνου-απόδοσης συσχέτιση για τις τρέχουσες διεθνείς συναλλαγές, καθώς και να ακολουθήσουν μια ισορροπημένη προσέγγιση, καθώς διαφοροποιούνται περισσότερο μέσα στις διεθνείς αγορές. Για τις μικρές τράπεζες, το να παραμείνουν στα σωστά πρότυπα και στη σωστή αποτίμηση κινδύνου, προστατεύοντας παράλληλα το εγχώριο μερίδιο αγοράς, θα είναι η κύρια πρόκληση.

Η αρνητική πορεία που επικρατεί στα εγχώρια margins δεν είναι πιθανό να αλλάξει εξαιτίας των παρακάτω παραγόντων:

- 1) Αυξανόμενος ανταγωνισμός. Η O.N.E. θα συνεχίσει να φέρνει ανταγωνισμό σε διάφορες επικερδείς retail επιχειρήσεις, όπως πιστωτικές κάρτες και αμοιβαία κεφάλαια, όπου τα margins παραμένουν ελκυστικά.
- 2) Νέα τεχνολογία. Με τις νέες τεχνολογίες τα εκτεταμένα δίκτυα υποκαταστημάτων των ισπανικών τραπεζών δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν πια τον ξένο ανταγωνισμό, όπως έκαναν στο παρελθόν.
- 3) Εκτεταμένη παραγωγικότητα. Μεγάλη και αυξανόμενη παραγωγικότητα στη αγορά.
- 4) Νέες εισοδοί. Η πιθανή είσοδος στην αγορά νέων τραπεζών είναι ένα φαινόμενο ήδη υπάρχον σε άλλες ευρωπαϊκές αγορές.

Αμοιβές και προμήθειες συνεχίζουν να αυξάνουν τα έσοδα, παρ' όλο που αυξάνονται με χαμηλότερους ρυθμούς από τα προηγούμενα χρόνια (10% το 1999 σε σχέση με 20% το 1998). Ο λόγος για αυτή την πτώση, είναι το αποτέλεσμα της πρόσφατης ανοδικής τάσης των επιτοκίων και των μειώσεων των φορολογικών προνομίων, όσον αφορά τα αμοιβαία

κεφάλαια. Με το interest income να συμβάλλει με 23% κατά μέσο όρο στο λειτουργικό εισόδημα, η διαφοροποίηση των εσόδων αποτελεί ένα θέμα για συζήτηση για τον κλάδο στο σύνολό του και κυρίως για τις μικρές τράπεζες.

Τα κέρδη της αποτελεσματικότητας θα αποδειχτούν σημαντικά στην προσπάθεια των ισπανικών τραπεζών να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις καθώς και τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται με την νέα οικονομία. Με ένα κατά μέσο όρο cost-to-income ratio γύρω στα 60-65% για τον κλάδο, Πιστωτικά Ιδρύματα, όπως Popular (50%) ή Bankinter (54%) φανερώνουν σημαντικές δομές, κυρίως λαμβάνοντας υπόψη ότι οι δύο παραπάνω τράπεζες έχουν επενδύσει σημαντικά στην τεχνολογία.

Παρ' όλα αυτά, οι νέες τεχνολογίες κάνουν τις ισπανικές τράπεζες πιο επιρρεπείς από ποτέ στον ξένο ανταγωνισμό, καθώς η μεγάλη καταναμεμημένη ικανότητα δεν ισοσκελίζεται πλέον με το μεγάλο δίκτυο καταστημάτων. Επιπλέον, καθώς ένας αυξανόμενος αριθμός πελατών χρησιμοποιεί το Internet και το Telephone Banking, τα υποκαταστήματα των τραπεζών θα τα επισκέφτονται όλο και λιγότερα άτομα και θα έχουν λιγότερα κέρδη.

Σύμφωνα με το σενάριο των καθοδικών margins, μπορεί να αποδειχτεί πολύ δύσκολο να διατηρηθεί το τρέχον επιθυμητό cost-to-income ratio, εκτός και αν γίνουν πιο δραστικές περικοπές. Βέβαια το δίκτυο των υποκαταστημάτων συνεχίζει να είναι στην Ισπανία το πιο σημαντικό κανάλι για τα προϊόντα του retail banking.

Διάφοροι δείκτες φανερώνουν ότι η ποιότητα του Ενεργητικού των ισπανικών τραπεζών συνεχίζει να δυναμώνει, αθούμενη από την ανάπτυξη της ισπανικής οικονομίας και των χαμηλών επιτοκίων.

Αναμένεται τα έξοδα πιστώσεων να παραμείνουν υπό έλεγχο εξαιτίας των παρακάτω λόγων:

- 1) Πολύ αυστηρή νομοθεσία και έλεγχος από την Κεντρική Τράπεζα της Ισπανίας.
- 2) Σχετικά καλά διαφοροποιημένο χαρτοφυλάκιο δανείων.
- 3) Περιορισμένη επέκταση του retail banking εκτός της εγχώριας αγοράς.
- 4) Μέτρια επέκταση σε παραδοσιακά υψηλού κινδύνου τομείς.

Αμοιβαία Κεφάλαια, ασφαλιστικά προϊόντα και άλλες επενδύσεις θα συνεχίσουν να κρατούν μακριά τους πελάτες από τα παραδοσιακά προϊόντα σε μακροχρόνια βάση. Αυτό παρέχει στις τράπεζες ένα τρόπο:

- 1) Να αυξήσουν τις αμοιβές και τα σταθερά έσοδα.
- 2) Να πολλαπλασιάσουν τις σχέσεις τους με τους πελάτες.
- 3) Να κρατήσουν καλούς πελάτες.
- 4) Να συμβάλλουν σε καλύτερη χρήση του δικτύου υποκαταστημάτων.

Η πρόοδος των Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων αντανακλάται στον Ισολογισμό τους και στην Κατάσταση Αποτελεσμάτων Χρήσεως. Η δραστηριότητα των Ιδρυμάτων αυτών το 1998 χαρακτηριζόταν από την μεγάλη ανάπτυξη των πιστώσεων και την ανάγκη για κεφάλαια για να χρηματοδοτήσουν την ανάπτυξη αυτή, δεδομένης της χαμηλής ανάπτυξης των καταθέσεων που ήταν αποτέλεσμα της μεγάλης ελκυστικότητας των Αμοιβαίων Κεφαλαίων.

Όσον αφορά τις εξαγορές και τις συγχωνεύσεις ανάμεσα στις ισπανικές τράπεζες, τα πλεονεκτήματα που μπορεί να προκύψουν είναι περιορισμένα εξαιτίας της νομοθεσίας, η οποία μάλιστα δεν επιτρέπει στις commercial banks να αποκτήσουν saving banks.

Η δημιουργία της BSCH και BBVA, η οποία οφειλόταν στην επιθυμία των δύο ομίλων να επιτύχουν μεγαλύτερη παρουσία και να ανταγωνιστούν σε ευρωπαϊκή κλίμακα, μείωσε σημαντικά τις πιθανότητες για περαιτέρω συγχωνεύσεις στην Ισπανία. Με τους δύο αυτούς κυρίαρχους ομίλους που έχουν το 30% της τραπεζικής μερίδας στο Χρηματοοικονομικό Σύστημα, ακολουθούμενοι σε μεγάλη απόσταση από την La Caixa με Ισολογισμό μεγέθους 1/3 της BBVA, η πίεση που ασκείται στις μικρές τράπεζες μεγαλώνει, όπως και ο χώρος για μεγαλύτερο συγκεντρωτισμό.

Η είσοδος της Ισπανίας στην Ο.Ν.Ε. τον Ιανουάριο του 1999 ήταν δυνατή λόγω της προόδου της οικονομικής διαχείρισης, που άρχισε από το 1992, αλλά κυρίως από το 1996.

Ιταλία

Από το 1992 στην Ιταλία έχουν σημειωθεί δομικές αλλαγές, συμπεριλαμβανομένης της μείωσης της παρουσίας της κυβέρνησης στην οικονομία και την απελευθέρωση των αγορών αγαθών, υπηρεσιών και εργατικού δυναμικού. Σαν αποτέλεσμα, η χώρα έχει μια από τις καλύτερες θέσεις, όσον αφορά τον πληθωρισμό και τη χρηματοδότηση. Το έλλειμμα έχει μειωθεί σε 1,5% του GDP και ο δείκτης δημόσιο χρέος προς GDP έχει πτωτική τάση από το 1994, παρ'όλο που παραμένει δύο φορές μεγαλύτερο από τους στόχους του Μάαστριχ.

Τα τελευταία χρόνια έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος στην Ιταλία σε μια σειρά από τομείς, όπως οι ιδιωτικοποιήσεις, νέα προϊόντα και ανάπτυξη των δικτύων διακίνησης, έλεγχος του κόστους και διαχείριση κινδύνου. Σημαντικά μέσα έχουν δρομολογηθεί για την ανάπτυξη των δικτύων διακίνησης, συμπεριλαμβανομένου του Internet Banking, το οποίο γνωρίζει σημαντική ανάπτυξη. Η εστίαση στον έλεγχο κόστους έχει αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία δύο χρόνια, τόσο από τις τράπεζες όσο και από την εισαγωγή νέων μέτρων, που έχουν σκοπό να αυξήσουν την ευκαμψία των κοστών.

Δείκτες κερδοφορίας και αποτελεσματικότητας κόστους κινούνται τώρα πιο κοντά σε αυτούς των άλλων ευρωπαϊκών τραπεζικών συστημάτων. Οι δείκτες ποιότητας Ενεργητικού βελτιώνονται με αργούς ρυθμούς και παρατηρείται σημαντικό χάσμα ανάμεσα στις δυνατές και αδύναμες τράπεζες.

Σημαντική πρόοδο έχει σημειωθεί στον συγκεντρωτισμό του τραπεζικού τομέα και επενδύσεις σε διάφορα δίκτυα διακίνησης παρέχουν τη βάση για μακροχρόνια ικανοποίηση του πελάτη και βελτίωση της αποτελεσματικότητας του κόστους. Βέβαια πρέπει να σημειωθεί ότι χρειάζεται μεγαλύτερη ευκαμψία όσον αφορά το κόστος και το ανθρώπινο δυναμικό.

Όσον αφορά το συγκεντρωτισμό, οι δέκα μεγαλύτερες τράπεζες σήμερα κατέχουν το 60% της αγοράς και ο μεγαλύτερος τραπεζικός όμιλος της χώρας, η Banca Intesa, έχει μερίδιο αγοράς που φτάνει το 20%.

Η αγορά σήμερα χαρακτηρίζεται από ένα μεγάλο αριθμό τραπεζικών ομίλων με εγχώρια, ευρεία παρουσία. Οι ευκαιρίες για συγχώνευση ανάμεσα στις μεγαλύτερες τράπεζες έχει γίνει πιο περιορισμένη, υπάρχει όμως έδαφος για τις πολλές μικρές τοπικές τράπεζες να συγχωνευτούν. Αυτός ο αυξανόμενος συγκεντρωτισμός μπορεί να αποδειχτεί επικερδής για το ιταλικό τραπεζικό σύστημα, το οποίο έχει σήμερα έναν αριθμό από ομίλους έτοιμους να επενδύσουν αποτελεσματικά σε νέα προϊόντα και δίκτυα και να επιτύχουν σημαντικές οικονομίες κλίμακας. Παράλληλα με την δημιουργία διεθνών τραπεζικών ομίλων, όπως την Intesa, Unicredito Italiano και Sanpaolo IMI, οι συγχωνεύσεις οδηγούν στην εμφάνιση

μεγαλύτερων τοπικών τραπεζικών ομίλων, όπως η Cardine Banca, Biror-Carire και Banca Lombarda. Το γεγονός αυτό μπορεί να είναι επωφελές στην αύξηση της αποτελεσματικότητας του τραπεζικού τομέα και μια αποτελεσματική επιλογή συγχώνευσης για κάποιες μικρές Τράπεζες.

Οι ιταλικές τράπεζες παρουσίασαν πολύ μεγάλη ανάπτυξη στην διαχείριση των στοιχείων Ενεργητικού και στα ασφαλιστικά προϊόντα τα τελευταία δύο χρόνια. Αυτό αποτέλεσε μια σημαντική πηγή αύξησης του εισοδήματος από προμήθειες, με υψηλά επιτόκια προμηθειών.

Μεγάλη έμφαση δόθηκε στη ανάπτυξη κεφαλαίων καθαρής θέσης, στα οποία οι τράπεζες έχουν θέσει υψηλές προμήθειες.

Παρ' όλα αυτά, οι επενδυτές έχουν στο μυαλό τους ότι μόνο τοποθετήσεις σε προϊόντα διαχείρισης ενεργητικού δεν εξασφαλίζουν υψηλές αποδόσεις και έγιναν πολύ προσεχτικοί στις τοποθετήσεις τους, αυξάνοντας τις ανταγωνιστικές πιέσεις. Υπάρχει αναμφίβολα σκοπός για μεγαλύτερη αύξηση των εσόδων, από την πηγή αυτή, για το ιταλικό τραπεζικό σύστημα, παρ' όλα αυτά δεν αποτελεί πανάκεια για βελτίωση της κερδοφορίας.

Κατά την διάρκεια των τελευταίων χρόνων υπάρχει μεγάλη αύξηση στις πιστώσεις, στην χρηματοδότηση καταναλωτών και στις αγορές leasing, οι οποίες ήταν σχετικά υποανάπτυκτες, συγκρινόμενες με άλλες τραπεζικές αγορές. Αυτό έλαβε χώρα σε ένα περιβάλλον με σχετικά χαμηλά επιτόκια και ευνοϊκές οικονομικές συνθήκες. Οι αγορές αυτές, κυρίως στην χρηματοδότηση καταναλωτών, η οποία είναι σημαντικά λιγότερο αναπτυγμένη από άλλες ευρωπαϊκές αγορές, είναι πιθανόν να προσφέρουν μεγαλύτερη ανάπτυξη. Όσον αφορά την αγορά στεγαστικών δανείων, παρ' όλο που είναι καλά εγκαθιδρυμένη, σημαντικά πρωτοποριακά προϊόντα κάνουν την εμφάνισή τους σε ένα ιδιαίτερα ανταγωνιστικό περιβάλλον και οι κίνδυνοι θα πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη στις δραστηριότητες αυτές.

Οι ιταλικές τράπεζες συνεχίζουν να ενδυναμώνουν το δίκτυο υποκαταστημάτων τους. Τα νέα καταστήματα είναι μικρά, όπου η πλειοψηφία του προσωπικού επικεντρώνεται στις πωλήσεις και την εξυπηρέτηση του πελάτη.

Ένα πιθανό εύκαμπτο δίκτυο είναι το 'promattori finanziari', δηλαδή ανεξάρτητα πρακτορεία πωλήσεων. Αυτό έχει αυξηθεί από 9,042 το 1998 σε 12,776 το 1999 και συνεχίζει να αυξάνει το 2000. Πολλές ιταλικές τράπεζες έχουν επικεντρωθεί στο δίκτυο αυτό, το οποίο λειτουργεί βάσει προμηθειών και αποτελεί μια ευκαιρία εξάπλωσης σε νέες γεωγραφικές περιοχές και περιοχές προϊόντος, χωρίς σταθερά κόστη. Αναμφίβολα το δίκτυο αυτό είχε επιτυχία, όπως στην περίπτωση του Fideuram, παρ' όλα αυτά είναι λιγότερο πιθανό να δημιουργηθούν μακροχρόνιες σχέσεις με τους πελάτες. Υπάρχει, επίσης, ο κίνδυνος υπερβάλλουσας

παραγωγικότητας εξαιτίας της γρήγορης εξάπλωσης του δικτύου με έναν μεγάλο αριθμό πρακτόρων.

Η άμεση επαφή με τον πελάτη παραμένει πρωταρχικός στόχος των ιταλικών τραπεζών. Πράγματι, οι πελάτες μέσω Internet το τέλος του 1999 στην Ιταλία ήταν για παράδειγμα μόνο 480.000, από τους οποίους 330.000 εκτελούσαν on-line συναλλαγές. Επιπλέον, η μεγαλύτερη χρήση του on-line banking γίνεται στην Ιταλία για συναλλαγές χρεογράφων και περιορισμένη χρήση για τραπεζικές συναλλαγές.

Το ιταλικό τραπεζικό σύστημα φανερώνει σταθερή κερδοφορία το 1999 υποστηριζόμενο από αύξηση από exceptional παράγοντες, όπως αλλαγή στα λογιστικά πρότυπα.

Τα έσοδα από προμήθειες συνέχισαν να αυξάνονται σημαντικά, ενώ η αύξηση στα κόστη και τα έξοδα από προβλέψεις επισφαλών απαιτήσεων συνέχισαν να μειώνονται. Αυτοί οι παράγοντες συνέβαλλαν στην ανοδική πορεία του ROE.

Η απόδοση των ιταλικών τραπεζών είναι σήμερα καλύτερη από άλλες ευρωπαϊκές και κοντά στα επίπεδα των δυνατών ευρωπαϊκών τραπεζών.

Οι ιταλικές τράπεζες αύξησαν σημαντικά το ενδιαφέρον τους για την βελτίωση της αποτελεσματικότητας του κόστους. Ο μέσος αριθμός ανθρώπινου δυναμικού έπεσε γύρω στο 2%, ενώ έξοδα προσωπικού έπεσαν 1% το 1999. Παρ' όλα αυτά κόστη ανάπτυξης δικτύων, προϊόντων και συστημάτων αναμένεται να παραμείνουν υψηλά.

Παρ' όλο που οι ιταλικές τράπεζες στοχεύουν να αναπτύξουν τις καταθέσεις η αύξηση αυτή παραμένει πολύ χαμηλότερη από αυτή των δανείων. Σύμφωνα με την Κεντρική Τράπεζα της Ιταλίας, οι καταθέσεις χρηματοδοτούν μόνο το 1/4 της αύξησης των δανείων το 1999 και ο δείκτης δάνεια προς καταθέσεις είναι σήμερα 99%.

Η παραδοσιακά χαμηλή κερδοφορία περιορίζει τις ιταλικές τράπεζες και σε πολλές από αυτές που είναι κάτω από τον κυβερνητικό έλεγχο το κεφάλαιο συγκεντρώνεται παρά διανέμεται οδηγώντας, σε πολλές περιπτώσεις σε υψηλούς δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας.

Μέτρα μείωσης του κόστους παρατηρούνται, έχοντας ως πρωταρχικό σκοπό την μείωση του αριθμού των υπαλλήλων. Στο τέλος του 1998, οι τράπεζες είχαν 317.280 υπαλλήλους, αριθμό μειωμένο κατά 1,6% σε σχέση με το 1997 και 6,7% σε σχέση με το 1993. Αυτό επιτεύχθηκε χάρη στα κίνητρα, που προσέφεραν οι τράπεζες στους υπαλλήλους να συνταξιοδοτηθούν γρηγορότερα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι τράπεζες παρουσίασαν το 1998 βελτιωμένα αποτελέσματα ύστερα από 5 χρόνια χαμηλών κερδών.

Η μείωση στα επιτόκια, μεγαλύτερη από το μέσο όρο της Ευρω-ζώνης, οδήγησε σε μια εξάπλωση των πιστώσεων και μια μεγάλη αύξηση του εισοδήματος από υπηρεσίες επαγγελματικής διαχείρισης ενεργητικού, και

αύξηση της εμπορευσιμότητας, εξαιτίας της αύξησης των εσόδων και την βελτίωση της ποιότητας.

	1995	1996	1997	1998
TOTAL ASSETS (billions of lire)	2,410,102	2,538,141	2,685,298	2,819,345
TOTAL NUMBER OF EMPLOYEES	337,893	331,136	322,583	317,280
BANK STAFF COSTS PER EMPLOYEE (millions of lire)	111.4	118.3	118.4	114.2

*Πηγή: Bank of Italy/1998 Annual report

Πορτογαλία

Κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών της δεκαετίας του '90, το πορτογαλικό τραπεζικό σύστημα ενδυναμώθηκε.

Η οικονομική ανάπτυξη ήταν μεγάλη, τα επιτόκια έπεσαν, οι χρηματοοικονομικές αγορές απελευθερώθηκαν και τράπεζες ιδιωτικοποιήθηκαν. Οι κάτοικοι της Πορτογαλίας άρχισαν να αναζητούν το εύρος και την ποιότητα στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, ήδη υπάρχουσες στις γειτονικές χώρες. Ακόμη όμως, η Πορτογαλία παραμένει κάτω από τον μέσο όρο της Ε.Ε. σε πολλούς τομείς.

Οι μικρότερες πορτογαλικές τράπεζες αντιμετωπίζουν ισχυρές ανταγωνιστικές προκλήσεις από τους μεγάλους εγχώριους ανταγωνιστές, αλλά η πιστοληπτική τους ποιότητα υποστηρίζεται από καλές ευκαιρίες για νέες επιχειρήσεις.

Οι ξένες τράπεζες και η νέα είσοδος πιθανών ανταγωνιστών δεν αποτελεί σημαντική απειλή για τις εγχώριες τράπεζες. Οι ξένες τράπεζες είχαν από το παρελθόν αποτυχημένη παρουσία στην Πορτογαλία. Επομένως το πορτογαλικό χρηματοοικονομικό σύστημα κυριαρχείται από εγχώριες τράπεζες.

Το GDP της Πορτογαλίας φτάνει το 1,5% του συνολικού των 11 της Ευρώπης, επομένως είναι απίθανο να αποτελεί το επίκεντρο των στρατηγικών των κυριότερων ευρωπαϊκών τραπεζών.

Οι συγχωνεύσεις έχουν ενδυναμώσει την θέση των μεγάλων τραπεζών και θα κάνουν πιο δύσκολη τη ζωή των μικρότερων πορτογαλικών τραπεζών. Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '90, όπου απελευθερώθηκε η αγορά δανείων μόνο τρεις τράπεζες προσέφεραν δάνεια: CGD, Montepio Geral και Credito Predual Portugues, ενώ σήμερα όλες οι μεγάλες τράπεζες παρέχουν δάνεια.

Το υψηλό επίπεδο του δανεισμού έχει κάνει τις τράπεζες πιο επιρρεπείς από ποτέ σε περίπτωση που οικονομικές συνθήκες χειροτερέψουν. Αυτό φαίνεται από τη σχέση ανάμεσα στο λειτουργικό εισόδημα και στα καθαρά δάνεια. Στα μέσα του '90 ο δείκτης αυτός ήταν γύρω στο 4%, αλλά από το 1999 έχει πέσει στο 2,9%.

Η γρήγορη αύξηση των πιστώσεων δεν συνοδεύτηκε από αύξηση στις καταθέσεις. Από την πλευρά του Παθητικού, στον Ισολογισμό κεφάλαια προερχόμενα από πελάτες αυξήθηκαν κατά 9,2% σημαντικά υψηλότερη αύξηση σε σχέση με το 5,4% που σημειώθηκε το 1998. Ο δείκτης ανάμεσα στα δάνεια και τις καταθέσεις παρουσίασε μια πολύ γρήγορη ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια. Από το Δεκέμβριο του 1989 μέχρι το Δεκέμβριο του 1995, ο δείκτης αυτός παρέμεινε σταθερός ανάμεσα στο 60-65%. Μετά το 1995, αυτή η κατάσταση άλλαξε σημαντικά, καθώς ο δείκτης είχε τιμές πιο κοντά στο μέσο όρο των τιμών της Ευρω-ζώνης.

Σαν αποτέλεσμα, ο δείκτης δάνεια προς καταθέσεις του τραπεζικού συστήματος αυξήθηκε από 80% το 1995 σε 129% στο τέλος του 1999.

Μια αποπληθωριστική στρατηγική από το 1999 έχει μειώσει σημαντικά τον πληθωρισμό σε σχέση με άλλα μέλη της Ε.Ε. Η διαδικασία αυτή έχει συνοδευτεί από ισχυρή εξάπλωση των οικονομικών δραστηριοτήτων και από μια πτώση στον δείκτη δημόσιο χρέος προς ακαθάριστο εθνικό εισόδημα, κάτω από το επίπεδο των στόχων του Μάαστριχ.

Η ανάγκη για επιπλέον φορολογική και οικονομική αναδιαμόρφωση είναι φανερή από το γεγονός ότι η γρήγορη εξάπλωση της ιδιωτικής ζήτησης ασκεί πίεση σε τιμές, μισθούς και εισαγωγές.

Το τρίτο στάδιο της Ο.Ν.Ε. έδρασε ως καταλύτης με ένα εύρος δομικών αλλαγών στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες της Ευρώπης, αλλά και της Πορτογαλίας.

Στο τέλος του 1999 εξήντα δύο τράπεζες λειτουργούσαν στην Πορτογαλία.

Το 1999 το Ενεργητικό του τραπεζικού συστήματος αυξήθηκε κατά 14,8%. Πίσω από την μεγάλη αυτή τάση βρισκόταν η μεγάλη αύξηση των πιστώσεων προς τους πελάτες.

Ο αριθμός των υπαλλήλων ανά κατάστημα μειώθηκε από 13,3 τον Δεκέμβριο του 1998 σε 12,2 τον Δεκέμβριο του 1999. Αυτή η μείωση προκλήθηκε από την μείωση του αριθμού των υπαλλήλων και από την αύξηση του αριθμού των υποκαταστημάτων.

	1995	1996	1997	1998	1999
TOTAL ASSETS (EURO millions)	146,316.5	166,370.8	190,135.1	213,042.8	244,569.5
NUMBER OF INSTITUTIONS	47	50	58	58	62
NUMBER OF BRANCHES	3,549	3,859	4,216	4,401	4,733
NUMBER OF EMPLOYEES	61,454	60,653	60,736	58,535	57,796

	1995	1996	1997	1998	1999
Credit to customers	76.0	79.6	77.3	76.9	75.0
Resources from customers	80.6	84.9	82.8	81.7	80.3
Assets	77.6	83.0	78.1	77.1	75.1
Branches	79.4	78.3	76.0	76.5	75.6

*Πηγή: Banco de Portugal/1999 Annual report

Μελέτες-Έρευνες

Έρευνες και μελέτες, που αφορούν τα επίπεδα του ανταγωνισμού στις τραπεζικές αγορές και γενικότερα την δομή της αγοράς, όσον αφορά τις τράπεζες στην Ε.Ε., αλλά και διεθνώς, παρατίθενται στην συνέχεια. Στις έρευνες αυτές στηρίζομαστε στην εργασία αυτή και σε αυτές επίσης στηρίζουμε την επιλογή του μοντέλου μας για την διαπίστωση της σημερινής δομής της τραπεζικής αγοράς σε χώρες της Ε.Ε.

Οι John C. Panzar και James N. Rosse, στην προσπάθειά τους να βρουν μια θεωρητική εξήγηση της συμπεριφοράς των εταιριών, πρότειναν μια γενικά εύχρηστη και εφαρμόσιμη έννοια της μεγιστοποίησης του μονοπωλιακού κέρδους. Το test καθώς και οι συγκριτικές στατιστικές προσεγγίσεις είναι ενδιαφέρουσες στην έρευνα της απόδοσης των αγορών, χρησιμοποιώντας δεδομένα σε επίπεδο εταιριών. Τα tests βασίζονται σε ισχύουσες reduced form revenue equations σε εταιρικό επίπεδο και τα δεδομένα που απαιτούνται (έσοδα και τιμές παραγόντων) είναι σχετικά απλά.

Υποθέτουν ότι y είναι ένα διάνυσμα από μεταβλητές απόφασης, που επηρεάζει τα έσοδα της εταιρίας, έτσι ώστε $R=R(y,z)$, όπου z είναι ένα διάνυσμα εξωγενών μεταβλητών, που επηρεάζουν την εξίσωση εσόδων. Επίσης, υποθέτουν ότι το κόστος της εταιρίας εξαρτάται άμεσα ή έμμεσα από το y έτσι ώστε $C=C(y,w,t)$. Εδώ, w είναι ένα διάνυσμα m τιμών παραγόντων εξωγενών σε σχέση με την εταιρία και t είναι ένα διάνυσμα εξωγενών μεταβλητών, που επηρεάζουν την εξίσωση κόστους της εταιρίας. Οι δείκτες t και z μπορεί ή όχι να έχουν συστατικά από κοινού. Είναι φυσικό να θεωρηθεί το y ότι αναπαριστά ένα δείκτη του επιπέδου αποτελέσματος. Όμως αυτό δεν το αποδέχονται. Τα συστατικά του y μπορεί να περιλαμβάνουν τιμές, έξοδα διαφήμισης ή ποιοτικά επίπεδα κ.α.

Έτσι τα κέρδη μιας εταιρίας μπορούν να γραφτούν ως εξής:

$$\Pi=R-C=\Pi(y,z,w,t).$$

Θεωρώ $y^0=\text{argmax}_y\{\Pi(y,z,w,t)\}$ και $y^1=\text{argmax}_y\{\Pi(y,z,(1+h)w,t)\}$, με $h>0$

Επίσης:

$R^0=R(y^0,z)\equiv R^*(z,w,t)$ και $R^1=R(y^1,z)\equiv R^*(z,(1+h)w,t)$ όπου R^* είναι η reduced form revenue equation της εταιρίας. Τότε εξορισμού έχουμε:

$$R^1-C(y^1,(1+h)w,t)\geq R^0-C(y^0,(1+h)w,t)$$

Επειδή υπάρχει γραμμική ομοιογένεια του C με w γράφεται:

$$R^1-(1+h)C(y^1,w,t)\geq R^0-(1+h)C(y^0,w,t) \quad \eta$$

$R^0-C(y^0,w,t)\geq R^1-C(y^1,w,t)$, μετά από πράξεις παίρνουμε:

$$(R^1 - R^0)/h = [R^*(z, (1+h)w, t) - R^*(z, w, t)]/h \leq 0$$

Καταλήγοντας σε $H^* \equiv \sum w_i (\partial R^* / \partial w_i) / R^* \leq 0$ συμπεραίνουν:

Θεώρημα 1: Το άθροισμα των ελαστικότητων τιμών παραγόντων μιας μονοπωλιακής reduced form revenue equation πρέπει να μην είναι θετικό.

Υποθέτουν ότι ένα μονοπώλιο έχει μια καμπύλη ζήτησης σταθερών τιμών ελαστικότητας $e > 1$, ώστε $R(y, z) = \gamma z^a y^{(e-1)/e}$.

Επίσης έχει εξίσωση κόστους την εξής:

$$[\ln C(y, w, t)] = [\ln y] + \beta [\ln t] + \sum \alpha_i [\ln w_i]; \alpha_i > 0 \text{ και } \sum \alpha_i = 1.$$

Επομένως reduced form revenue equation (nonstochastic version) της εταιρίας δίνεται από τον τύπο:

$$[\ln R^*(z, t, w)] = \gamma_0 + e \alpha [\ln z] - (e-1) \beta [\ln t] - (e-1) \sum \alpha_i [\ln w_i], \text{ όπου}$$

$$\gamma_0 = e [\ln \gamma] - (1-e) [\ln(e-1)/e]$$

Το $H^* = -(e-1) \sum \alpha_i = 1-e$ πρέπει να είναι αρνητικό, εάν η οριακή καμπύλη κόστους κόβει την οριακή καμπύλη εσόδων από κάτω, όπως απαιτείται από την δεύτερη υπόθεση για την μεγιστοποίηση του μονοπωλιακού κέρδους. Εκτίμηση της εξίσωσης επιτρέπει να κάνουμε έλεγχο των υποθέσεων της μεγιστοποίησης των μονοπωλιακών κερδών και επιπλέον παρέχει στον αναλυτή εκτιμήσεις όλων των δομικών παραμέτρων, όταν η υπόθεση ισχύει. Δηλαδή το μέγεθος και το πρόσημο του H^* αποτελεί ενδιαφέρον. Εδώ γιατί παρέχει μια εκτίμηση των τιμών ελαστικότητας ζήτησης.

Το θεώρημα H^* πρέπει να είναι μη θετικό για όλα τα μονοπώλια, ακόμα και για αυτά που αντιμετωπίζουν μια τέλεια ελαστικής ζήτησης καμπύλη. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι, αντίθετα από το μονοπωλιακό μοντέλο, τα αποτελέσματα του τέλει και μονοπωλιακού ανταγωνισμού εξαρτώνται από την υπόθεση ότι οι εν λόγω εταιρίες που παρατηρούμε είναι σε μακροχρόνια ισορροπία.

Οι Panzar-Rosse κάνουν την υπόθεση για τον μονοπωλιακό ανταγωνισμό:

Υπόθεση 1: Η ελαστικότητα μιας εταιρίας $e(y, n, z) \equiv -P/[y \partial P / \partial y]$ είναι μια μη μειούμενη εξίσωση του αριθμού των συμμετρικών ανταγωνιστών.

Και καταλήγουν σε:

$$H^* = 1 + R_y [y^2 (P_n P_y - P_{yn} P)] / R D$$

$$\text{Καθώς } \partial e / \partial n = (P_{yn} - P_y P_n) / [y (P_y)^2]$$

Το σκέλος μέσα στο άγκιστρο δεν είναι θετικό από υπόθεση 1 και $H \leq 1$.

Πρόταση 1: Σε συμμετρική ισορροπία, το άθροισμα των ελαστικότητων των reduced form revenues των εταιριών είναι μικρότερο ή ίσο με την μονάδα. Έτσι, ο αναλυτής μπορεί να παρατηρήσει δεδομένα που είναι συνεπή με την υπόθεση του μονοπωλιακού ανταγωνισμού.

Αλλαγές σε τιμές παραγόντων σε μακροχρόνιο επίπεδο θα έχουν ως αποτέλεσμα εισόδους και εξόδους και αλλαγές στην τιμή ισορροπίας του

αποτελέσματος, το οποίο με την σειρά του θα επηρεάσει τις αποφάσεις προσφοράς-ζήτησης. Έτσι, αναπτύσσουν την μακροχρόνια θεωρία της ανταγωνιστικής εταιρίας, με σκοπό να ερευνήσουν την αντίστοιχη reduced form revenue equation.

Καταλήγουν στην εξίσωση:

$$H^c = \sum (w_i / R^c) (\partial R^c / \partial w_i) = 1$$

Αυτό τους επιτρέπει να κάνουν την πρόταση:

Πρόταση 2: Για εταιρίες σε μακροχρόνια ανταγωνιστική ισορροπία, το άθροισμα των ελαστικοτήτων των reduced form revenues, σε σχέση με τις τιμές παραγόντων, ισούται με την μονάδα.

Η έννοια του αποτελέσματος πρέπει να είναι ξεκάθαρη, καθώς το H^c μετρά την επίδραση μιας ποσοστιαίας αύξησης σε όλες τις τιμές παραγόντων.

Ανέλυσαν τρία μοντέλα ισορροπίας της αγοράς, που έχουν διαφορετικές έννοιες όσον αφορά το test statistic H . Η υπόθεση του μονοπωλίου απαιτεί H να είναι αρνητικό, η συμμετρική ισορροπία απαιτεί $H \leq 1$ και σε ισορροπία μακροχρόνιου ανταγωνισμού πρέπει να είναι $H=1$.

Αυτή είναι η μεθοδολογία των Rosse-Panzar για τον έλεγχο μοντέλων ισορροπίας εταιριών και κλάδου.

Είναι φανερό ότι δεν εξαντλήθηκαν οι πιθανές θετικές προσεγγίσεις συγκριτικής στατιστικής στα βιομηχανικά οικονομικά. Οι Rosse-Panzar θεωρούν ότι τα μοναδικά διαθέσιμα δεδομένα είναι τα έσοδα (revenues) και οι τιμές παραγόντων.

Τα μοντέλα, που χρησιμοποίησαν για ανάλυση επιλέγησαν λόγω της εξοικείωσης μαζί τους και της πρόσβασης σε αυτά.

Παρ'όλα αυτά, η υπόθεση ελαχιστοποίησης του κόστους και η θεωρία διαδιτότητας, που χρησιμοποίησαν οι Rosse-Panzar για να καταλήξουν στα συμπεράσματά τους, μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε κάθε καλά ορισμένη εξίσωση ισορροπίας.

Οι **P. Molyneux et al.** χρησιμοποιούν την στατιστική των Rosse-Panzar για να βεβαιώσουν τις ανταγωνιστικές συνθήκες στις κυριότερες τραπεζικές αγορές της Ε.Ε., ανάμεσα στο 1986-89. Παρ'όλο που η τραπεζική νομοθεσία της Ε.Ε. έχει καθιερώσει ελεύθερη είσοδο στον τραπεζικό τομέα των μελών τα τελευταία χρόνια, τα αποτελέσματά τους δεν φανερώνουν αλλαγή στη συμπεριφορά των τραπεζών ανάμεσα στο 1986-89. Σύμφωνα με αυτά, τράπεζες στη Γερμανία, Αγγλία, Γαλλία και Ισπανία είχαν έσοδα ίδια με το εάν ήταν κάτω από συνθήκες μονοπωλιακού ανταγωνισμού την περίοδο αυτή. Παρουσιάζουν τα αποτελέσματα σαν χαρακτηριστικά της έλλειψης συγκεντρωτισμού στις τραπεζικές αγορές της Ε.Ε. και υπογραμμίζουν έτσι την σημασία της Second Banking Directive, τη διοικητική συνεργασία και την έλλειψη κεφαλαιακού ελέγχου στην επίτευξη πλήρους συγκεντρωτισμού.

Ο τραπεζικός τομέας στην Ε.Ε. αναμένεται να επιφέρει αλλαγές στις αγορές τα επόμενα χρόνια σαν αποτέλεσμα της Κοινής Αγοράς στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες. Έρευνες από τους Price Waterhouse (1988), Neven (1990) και Vives (1991) προτείνουν ότι σημαντικά διαφορετικές συνθήκες ανταγωνισμού υπάρχουν στα τραπεζικά συστήματα των χωρών της Ε.Ε. Παρ'όλα αυτά, υπάρχουν λίγες έρευνες που αφορούν άμεσα το πρόβλημα της εκτίμησης των συνθηκών ανταγωνισμού στις επιμέρους τραπεζικές αγορές. Από τις έρευνες αυτές, που υπάρχουν, η συνηθισμένη προσέγγιση είναι να συμπεράνουμε ανταγωνιστικές συνθήκες από αγοραστικές δομικές μεταβλητές όπως: δείκτες συγκεντρωτισμού, αριθμούς υποκαταστημάτων, αριθμός τραπεζών κ.λ.π.

Οι Molyneux et al. επικεντρώνουν στις ανταγωνιστικές συνθήκες των τραπεζικών αγορών της Ε.Ε. και στο εάν αυτές μπορούν να χαρακτηριστούν ανταγωνιστικές. Η θεωρία του ανταγωνισμού υποθέτει ότι οι εταιρίες μπορούν να μπουν και να βγουν γρήγορα από οποιαδήποτε αγορά, χωρίς να χάσουν το κεφάλαιό τους και ότι πιθανοί ανταγωνιστές κατέχουν τις ίδιες εξισώσεις κόστους, όπως οι εταιρίες που λειτουργούν ήδη στην αγορά. Εάν η αγορά είναι ανταγωνιστική, η απειλή της εισόδου στην αγορά με μειώσεις τιμών από πιθανούς ανταγωνιστές δημιουργεί οριακό κόστος τιμών από τους επιβαλλόμενους, έτσι ώστε σε κατάσταση ισορροπίας δεν θα κερδίσουν υπερβάλλοντα κέρδη και καμία νέα είσοδος δεν θα συμβεί.

Οι Molyneux et al. εκτιμούν reduced form bank revenue equations σε ένα δείγμα από ευρωπαϊκές τράπεζες την περίοδο 1986-89, και χρησιμοποιούν την μεθοδολογία των Rosse-Panzar για να βεβαιώσουν τις ανταγωνιστικές συνθήκες στον τραπεζικό τομέα της Ε.Ε.

Χρησιμοποιούν στην έρευνά τους το H-statistic των Rosse-Panzar για να βεβαιώσουν ποσοτικά την ανταγωνιστική φύση των διαφόρων τραπεζικών αγορών. Το H-statistic υπολογίζεται από reduced form

revenue equations και μετρά το άθροισμα των ελαστικοτήτων των συνολικών εσόδων των εταιριών σε σχέση με τις input τιμές τους. Οι Rosse και Panzar δείχνουν ότι αυτή η στατιστική αντανάκλα τη δομή και την συμπεριφορά της αγοράς, στην οποία ανήκει η εταιρία. Έτσι, το H είναι αρνητικό όταν αυτή η δομή είναι μονοπώλιο, καθώς κάτω από αυτές τις συνθήκες μια αύξηση των output τιμών θα αυξήσει το οριακό κόστος και θα μειώσει τα συνολικά έσοδα της εταιρίας. Αντίθετα, το H -statistic είναι ίσο με τη μονάδα όταν είναι τέλει ανταγωνισμός, καθώς μια αύξηση των input τιμών αυξάνει ταυτόχρονα το οριακό και μέσο κόστος χωρίς να αλλάζει το επιθυμητό output της εταιρίας. Το H είναι επίσης μονάδα για ένα φυσικό μονοπώλιο, που λειτουργεί σε τέλεια ανταγωνιστική αγορά.

Ένα χαρακτηριστικό κριτικής για το H -statistic είναι ότι τα tests πρέπει να γίνουν με παρατηρήσεις που είναι σε μακροχρόνια ισορροπία. Για να κάνουν το test για ισορροπία η Rosse-Panzar statistic υπολογίζεται με το ROA (ή ROE). Ένα αποτέλεσμα $H < 0$ υποδηλώνει ανισορροπία, ενώ $H = 0$ υποδηλώνει ισορροπία.

Μια πρώτη εφαρμογή της Rosse-Panzar μεθοδολογίας στον τραπεζικό χώρο ήταν μια σειρά από cross-sectional μελέτες από τον Shaffer (1981-82), που έλεγξε την ανταγωνιστική θέση για ένα δείγμα τραπεζών στην Νέα Υόρκη. Για παράδειγμα ο Shaffer εκτιμά μια bank revenue equation, στην οποία τα συνολικά έσοδα εξηγούνται από μεταβλητές όπως: έσοδα από τόκους, μονάδες τιμών εργασίας, κεφαλαίου και άλλων μεταβλητών που επηρεάζουν την μακροχρόνια ισορροπία των τραπεζικών εσόδων. Για να ελέγξει εάν οι παρατηρήσεις είναι σε μακροχρόνια ισορροπία ο Shaffer χρησιμοποιεί παλινδρόμηση, σχετίζοντας τα ROA με τις input τιμές. Τα αποτελέσματα δηλώνουν ότι οι ανταγωνιστικές δυνάμεις που εμπόδισαν την αγορά ήταν κυρίως πιθανές παρά πραγματικές.

Οι Nathan και Neave (1989) χρησιμοποιούν μια παρόμοια προσέγγιση με τον Shaffer για να μελετήσουν δεδομένα από Καναδέζικες Τράπεζες την περίοδο 1982-84. Απέρριψαν τις υποθέσεις του μονοπωλίου και του τέλει ανταγωνισμού και κατέληξαν ότι τα έσοδα των τραπεζών συμπεριφέρονται σαν να είχαν επιτευχθεί κάτω από συνθήκες μονοπωλιακού ανταγωνισμού.

Οι Molyneux et al. εκτιμούν ένα μοντέλο ανάλογο με αυτό των Shaffer, Nathan-Neave σε ένα δείγμα από Γερμανικές, Αγγλικές, Γαλλικές, Ιταλικές και Ισπανικές Τράπεζες για την περίοδο 1986-89. Τα Rosse-Panzar tests εφαρμόστηκαν cross-sectionally στα δεδομένα για κάθε χώρα για τα χρόνια 1986-89.

Ο τύπος της revenue equation, που χρησιμοποίησαν, είναι ο εξής:

$$\ln \text{TRASS} = a + b \ln \text{PL} + c \ln \text{PK} + d \ln \text{PF} + e \ln \text{ASS} + f \ln \text{LNASS} + g \ln \text{CAPASS} + h \ln \text{IBTDEP}$$

Όπου:

L_n =λογαριθμική

TRASS=total interest revenue per dollar of assets

PL=personnel expenses per dollar of assets

PK=capital expenses per dollar of fixed assets

PF=ratio of annual interest expenses to total funds

ASS= bank assets

LNASS=loans to assets ratio

CAPASS=total risk capital to assets ratio

IBTDEP=interbank deposits to total deposits

Οι ανεξάρτητες μεταβλητές περιλαμβάνουν συγκεκριμένες μεταβλητές και είναι ίδιες με αυτές που χρησιμοποιήθηκαν σε προηγούμενες έρευνες. Ένας αριθμός από μεταβλητές ελέγχου περιλαμβάνονται για να λάβουν υπόψη άλλους κινδύνους, χαρακτηριστικά κόστους και μεγέθους.

Καθώς η εξαρτημένη μεταβλητή TRASS δεν είναι προσαρμοσμένη στον κίνδυνο εισάγουν δύο μεταβλητές για τον ειδικό κίνδυνο της εταιρίας: CAPASS και LNASS.

Περιμένουν το CAPASS να είναι αρνητικά συσχετισμένο με την εξαρτημένη μεταβλητή των συνολικών εσόδων, καθώς χαμηλοί κεφαλαιακοί δείκτες πρέπει να οδηγούν σε υψηλότερα τραπεζικά έσοδα.

Ο συντελεστής του LNASS αναμένεται να είναι θετικά συσχετισμένος, καθώς υψηλότερη αναλογία δανείων προς ενεργητικό αναμένεται να δημιουργήσει υψηλότερα έσοδα.

Το σύνολο του Ενεργητικού (ASS) συμπεριλαμβάνεται έτσι ώστε να ληφθούν υπόψη οι οικονομίες κλίμακας.

Τέλος, ο συντελεστής του IBTDEP λαμβάνει υπόψη διαφορές στο σύνολο των καταθέσεων.

Το πρόσημο του συντελεστή PK ποικίλει ανάμεσα στις χώρες και τα χρόνια και είναι σπάνια στατιστικά σημαντικό σε επίπεδο 5%, ενώ των συντελεστών PL και PF είναι σχεδόν πάντα θετικά και συχνά στατιστικά σημαντικά.

Το πρόσημο του συντελεστή ASS είναι κυρίως αρνητικό, υποδηλώνοντας ότι διαφορές μεγέθους μεταξύ τραπεζών μπορεί να οδηγήσει σε χαμηλότερα συνολικά έσοδα.

Θετικοί συντελεστές για το LNASS υποδηλώνουν ότι οι τράπεζες με υψηλό ποσοστό δανείων στον Ισολογισμό τους έχουν υψηλότερα συνολικά έσοδα και αρνητικοί συντελεστές του IBTDEP υποδηλώνουν ότι οι τράπεζες που δεσμεύουν μεγάλα ποσά σε wholesale funding έχουν χαμηλότερα έσοδα. Το πρόσημο του CAPASS εμφανίζεται ακαθόριστο.

Τέλος, τα μακροχρόνιας ισορροπίας tests, τα οποία χρησιμοποιούν το ROA σαν εξαρτημένη μεταβλητή, δείχνουν ότι για την πλειονότητα των παλινδρομήσεων τα δεδομένα είναι σε ισορροπία μακροχρόνια και επομένως το H-statistic μπορεί να παρουσιαστεί.

Επεκτείνοντας την έρευνά του στην αγοραστική δομή και απόδοση ο P. Molyneux μαζί με D.M. Lloyd-Williams παρουσίασαν tests δύο ανταγωνιστικών υποθέσεων, του παραδοσιακού structure-conduct-performance (SCP) και της υπόθεσης της αποτελεσματικότητας. Χρησιμοποίησαν pooled ετήσια δεδομένα για το ισπανικό τραπεζικό σύστημα για τις περιόδους 1986-1988. Τα αποτελέσματα γενικά υποστηρίζουν το παραδοσιακό SCP σαν μια εξήγηση της αγοραστικής συμπεριφοράς των ισπανικών τραπεζών και αυτό υποδηλώνει ότι, μεγαλύτερος συγκεντρωτισμός στην ισπανική τραπεζική αγορά είναι πιθανό να μειώσει τον ανταγωνισμό του συστήματος και δεν μπορεί να δικαιολογηθεί σε επίπεδο αποτελεσματικότητας.

Το SCP επικεντρώνεται στην αγοραστική σύμπραξη, ενώ η υπόθεση της αποτελεσματικότητας δίνει έμφαση στην ανώτερη λειτουργική αποτελεσματικότητα συγκεκριμένων εταιριών.

Η Ισπανία εμφανίζεται ως ιδιαίτερα κατάλληλη επιλογή για μια τέτοια έρευνα. Το τραπεζικό σύστημα είναι αρκετά συγκεντρωτικό και μέχρι τα τελευταία έτη της δεκαετίας του 1980 ήταν περιοριστικό και προστατευόμενο από εξωτερικό ανταγωνισμό. Έχοντας να αντιμετωπίσουν τις προσπάθειες της E.E. για μεγαλύτερο τραπεζικό ανταγωνισμό και την εναρμόνιση της ισπανικής νομοθεσίας με αυτή της Κοινότητας, οι ισπανικές τράπεζες στράφηκαν προς τις συγχωνεύσεις.

Το SCP βασίζεται στην πρόταση ότι ο συγκεντρωτισμός της αγοράς δημιουργεί σύμπραξη ανάμεσα στις εταιρίες του κλάδου. Σύμφωνα με την υπόθεση, το επίπεδο του συγκεντρωτισμού μιας αγοράς επιβάλλει μια άμεση επιρροή στο επίπεδο ανταγωνισμού ανάμεσα στις εταιρίες. Όσο πιο συγκεντρωτική είναι μια αγορά, τόσο το επίπεδο του ανταγωνισμού.

Υπάρχουν πολλές εμπειρικές έρευνες για το SCP, που υποστηρίζουν την παραδοσιακή υπόθεση. Παρ'όλα αυτά οι πρόσφατες έρευνες, όπως των Heggstad και Mingo (1997), Rhoades (1982) και Spellman (1981), συμπεριέλαβαν πολλές αντιθέσεις. Σαν αποτέλεσμα η υπόθεση της αποτελεσματικότητας ήρθε να ανταγωνιστεί το SCP.

Στην υπόθεση της ανταγωνιστικότητας, η εξήγηση για την σχέση ανάμεσα στη δομή της αγοράς και την απόδοση των εταιριών είναι η αποτελεσματικότητά τους. Εάν μια εταιρία έχει υψηλότερο βαθμό αποτελεσματικότητας από ότι οι ανταγωνιστές της, μπορεί είτε να μεγιστοποιήσει τα κέρδη, διατηρώντας το υπάρχον επίπεδο τιμών και

μεγέθους εταιρίας, είτε να μεγιστοποιήσει τα κέρδη, μειώνοντας τις τιμές και αυξάνοντας το μέγεθος της εταιρίας.
Εκτιμούν την εξίσωση κέρδους:

$$\Pi_{ij} = \alpha_0 + \alpha_1 CR + \alpha_2 MS + \Sigma X_i$$

Όπου:

Π είναι το μέτρο του κέρδους, CR είναι το μέτρο της δομής της αγοράς (μέτρο συγκεντρωτισμού), MS είναι το μέτρο του μεριδίου αγοράς και X είναι ένα διάνυσμα μεταβλητών ελέγχου, που συμπεριλαμβάνονται για να μετρήσουν ειδικά χαρακτηριστικά των εταιριών και της αγοράς. Η παραδοσιακή υπόθεση του SCP μπορεί να βεβαιωθεί εάν $\alpha_1 > 0$ και $\alpha_2 = 0$, και η υπόθεση της αποτελεσματικότητας εάν $\alpha_1 = 0$ και $\alpha_2 > 0$.
Χρησιμοποιούν την ακόλουθη εξίσωση για να ελέγξουν τις υποθέσεις αυτές για το ισπανικό τραπεζικό κλάδο:

$$P = \alpha_0 + \alpha_1 CR + \alpha_2 MS + \alpha_3 CAPAST + \alpha_4 LOTODEP + \alpha_5 ASSET + \alpha_6 OWNER + \alpha_7 SEVEN$$

Όπου:

P=bank's profits measured as ROA

CR=concentration ratio

MS=market share measure

CAPAST=capital-to-asset ratio

LOTODEP=loans-to-deposits ratio

ASSET=bank assets

OWNER=binary value equal 1 if publicly quoted or private bank, 0 if mutual banks

SEVEN=1 if big bank, 0 otherwise

Τα αποτελέσματα υποστηρίζουν το SCP και ότι ο συγκεντρωτισμός στην ισπανική τραπεζική αγορά έχει μειώσει το κόστος της σύμπραξης ανάμεσα στις εταιρίες και έχει ως αποτέλεσμα υψηλότερα από τα κανονικά κέρδη για όλους τους συμμετέχοντες.

Οι **Olivier de Bandt** και **E.Philip Davis** (1999) με τη σειρά τους, στηριζόμενοι στο Η δείκτη που πρότειναν οι Panzar-Rosse, ερεύνησαν τα αποτελέσματα της Ο.Ν.Ε. στις συνθήκες της αγοράς για τράπεζες χωρών που υιοθέτησαν το Κοινό Νόμισμα-Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία. Έδωσαν αποτελέσματα ξεχωριστά για μεγάλες και μικρές τράπεζες, θέτοντας ως εξαρτημένες μεταβλητές το Interest Income και Total Income. Μελετώντας τράπεζες κατά την περίοδο 1992-1996, συμπεραίνουν ότι ευρωπαϊκές τραπεζικές αγορές για μεγάλες τράπεζες στα μέσα της δεκαετίας του 1990 χαρακτηρίζονταν ακόμη από μονοπωλιακό ανταγωνισμό σε σύγκριση με τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Όσον αφορά τις μικρές τράπεζες, το επίπεδο του ανταγωνισμού παρουσιάζεται ακόμη χαμηλότερο, κυρίως στη Γαλλία και Γερμανία. Η Ο.Ν.Ε. θα επιφέρει μια σημαντική αύξηση στον ανταγωνισμό των μικρών τραπεζών στην Γαλλία και Γερμανία, όπως και στις μεγάλες τράπεζες, κυρίως στην Ιταλία.

Οι Olivier de Bandt και E. Philip Davis στηρίζονται και αυτοί με τη σειρά τους σε reduced form revenue functions.

Το μοντέλο τους έχει ως εξής:

$$\text{Log}R_{it} = \sum_{j=1}^J \alpha_j \text{Log}W_{it}^j + \sum_{k=1}^K \beta_k \text{Log}S_{it}^k + \sum_{n=1}^N \gamma_n X_{it}^n + \varepsilon_{it}$$

Για $t=1, \dots, T$ όπου T είναι τα χρόνια που παρατηρούμε και $i=1, \dots, I$ όπου I είναι ο συνολικός αριθμός των Τραπεζών.

- R_{it} είναι τα gross interest revenues ή total gross revenues.
- W_{it} είναι ένα τρισδιάστατο διάνυσμα τιμών παραγόντων: (unit wage cost per employee=personnel expenses/employee, interest rate liabilities=interest expenses/saving deposits+ demand deposits + due to market funds+subordinated debts, other costs as a proportion of assets)
- S_{it} μετρά την παραγωγικότητα, σε ποιο επίπεδο η Τράπεζα λειτουργεί (σταθερό βραχυπρόθεσμα) και περιλαμβάνει Καθαρή Θέση (equity) και Πάγιο Ενεργητικό (fixed assets).
- X_{it} αποτελεί εξωγενή μεταβλητή (loans as a proportion of assets και deposits as a proportion of deposits plus money market liabilities).
- ε_{it} : a systematic (time varying) and a bank-specific component.

Ενώ οι μεταβλητές κλίμακας αναμένεται να έχουν θετική επίδραση στα έσοδα (revenues), το πρόσημο στον συντελεστή της τελευταίας ομάδας μεταβλητών είναι αμφίβολη.

Προχωρώντας σε Η-tests για κάθε χώρα, συμπεραίνουν ότι για την Γερμανία επικρατεί μονοπωλιακός ανταγωνισμός παρά μονοπώλιο ή

τέλειος ανταγωνισμός γιατί τα H -statistics για τις μεγάλες τράπεζες τείνει να είναι σημαντικά πάνω από το μηδέν αλλά κάτω από την μονάδα. Ενώ για τις μικρές τράπεζες είναι πολύ χαμηλότερα, παρ'όλα αυτά όμως μπορούμε να θεωρήσουμε το περιβάλλον στο οποίο λειτουργούν ότι χαρακτηρίζεται από μονοπωλιακό ανταγωνισμό.

Όσον αφορά την Γαλλία, οι μικρές τράπεζες φαίνεται να απολαμβάνουν σε κάποιο βαθμό μονοπωλιακή δύναμη. Τα αποτελέσματα των μεγάλων τραπεζών φανερώνουν μικρότερα μεγέθη από αυτά της Γερμανίας, παρ'όλα αυτά υποδηλώνουν φόρμες μονοπωλιακού ανταγωνισμού.

Για την Ιταλία, μικρές και μεγάλες τράπεζες είναι σύμφωνες με την γραμμή του μονοπωλιακού ανταγωνισμού, εφόσον το H είναι σημαντικά μεγαλύτερο του μηδενός και μικρότερο της μονάδος. Η ομοιότητα ανάμεσα στα H -statistics για τις μικρές και μεγάλες τράπεζες μπορεί να αποτελεί παράξενο αποτέλεσμα σε σύγκριση με άλλες χώρες, των οποίων οι τραπεζικές αγορές είναι πάντα πιο ανταγωνιστικές για μεγάλες παρά για μικρές τράπεζες.

Στο σημείο αυτό θα μπορούσαμε να κάνουμε μια σύγκριση των αποτελεσμάτων των Olivier de Bandt-Philip Davis με αυτά των Molyneux et al. (1994), που κατέληξαν ότι κατά την διάρκεια της περιόδου 1986-1989 το ιταλικό τραπεζικό σύστημα χαρακτηριζόταν από μονοπωλιακή δύναμη ($H \leq 0$), ενώ μονοπωλιακός ανταγωνισμός επικρατούσε στη Γερμανία και Γαλλία ($0 < H < 1$). Αυτό θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια γρήγορη ερμηνεία ότι ο ανταγωνισμός αυξήθηκε στο ιταλικό τραπεζικό σύστημα από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 μέχρι τα μέσα δεκαετίας του 1990.

Οι Olivier de Bandt-Philip Davis παρουσίασαν και αποτελέσματα για τις Η.Π.Α., σαν σημείο αναφοράς, για να δείξουν πως ένα σχετικά ελεύθερο και ανταγωνιστικό χρηματοοικονομικό σύστημα συμπεριφέρεται. Βέβαια, θα πρέπει να έχουμε υπόψη ότι το αμερικάνικο σύστημα έχει μερικές ιδιαιτερότητες, που δεν συναντάμε σε άλλα συστήματα. Από την έρευνά τους προέκυψε ότι στις Η.Π.Α. οι μεγάλες τράπεζες έχουν υψηλότερο H -statistics από ότι οι μικρές τράπεζες, άρα και υψηλότερο επίπεδο ανταγωνισμού, αλλά ο τέλειος ανταγωνισμός ($H=1$) απορρίπτεται. Επιπλέον τα H των μεγάλων τραπεζών είναι γενικά υψηλότερα από αυτά των άλλων χωρών που εξέτασαν.

Έτσι, κατέληξαν ότι τα αποτελέσματα τους είναι συνεπή με διαφορετικές συνθήκες αγοράς στην Ευρώπη σε σύγκριση με την Αμερική, αλλά και μεταξύ διαφορετικών χωρών της Ε.Ε. Οι Η.Π.Α. έχουν υψηλότερο επίπεδο ανταγωνισμού σε σχέση με τις τραπεζικές αγορές της Ε.Ε., όπως αναμενόταν παρ'όλο που δεν κατέληξαν ότι οι Η.Π.Α. χαρακτηρίζονται από τέλειο ανταγωνισμό.

Μέσα στην Ε.Ε., ενώ η Γερμανία και Γαλλία έτειναν να εμφανίζουν μονοπωλιακό ανταγωνισμό για μεγάλες τράπεζες και μονοπώλιο για τις

μικρές, στην Ιταλία παρουσιάστηκε μονοπωλιακός ανταγωνισμός και για τις μικρές και για τις μεγάλες τράπεζες. Συμπεραίνουν λοιπόν, για τις χώρες της Ε.Ε. ότι υπάρχει χώρος για αύξηση του ανταγωνισμού στον ευρωπαϊκό τραπεζικό τομέα μέσα στα πλαίσια της Ο.Ν.Ε.

Υπάρχουν λοιπόν επαρκείς λόγοι για να αναμείνει κανείς μια επιπλέον τάση για ανταγωνισμό στην μελλοντική ευρω-ζώνη. Ο ανταγωνισμός μπορεί να τείνει προς τα επίπεδα μιας απελευθερωμένης και διεθνούς αγοράς, όπως αυτή των Η.Π.Α. Αυτό υποδηλώνει ότι μεγάλες τράπεζες μπορεί να γίνουν πιο ανταγωνιστικές, ενώ μικρές τράπεζες, κυρίως στη Γαλλία και Γερμανία μπορεί να περάσουν από μονοπωλιακή δύναμη σε μονοπωλιακό ανταγωνισμό.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεθοδολογία

Για όλα τα παραπάνω έχει ενδιαφέρον να διαπιστώσουμε την πρόσφατη κατάσταση όσον αφορά τον Τραπεζικό Ανταγωνισμό. Πόσο μακριά είναι οι τραπεζικοί τομείς από το παράδειγμα του Τέλειου Ανταγωνισμού προς τον οποίο η Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση μπορεί να τους οδηγήσει. Χρησιμοποιούμε tests προερχόμενα από την New Industrial Organization literature, ιδιαίτερα από τους Panzar-Rosse (1987) βασιζόμενοι σε reduced form revenue equations. Για να διαπιστώσουμε το επίπεδο του ανταγωνισμού στις Τραπεζικές Αγορές, εμπειρική στρατηγική επιβάλλει να υπολογίσουμε έναν δείκτη ορισμένο ως το άθροισμα των ελαστικοτήτων των ακαθάριστων εσόδων προς το κόστος ανά μονάδα παράγοντα σε μια reduced form revenue equation (το H-statistic). Ο δείκτης αυτός είναι αρνητικός σε περίπτωση Μονοπωλίου, θετικός αλλά μικρότερος του 1 στον Μονοπωλιακό Ανταγωνισμό ή ίσος του 1 στον Τέλειο Ανταγωνισμό. Ένας περιορισμός της προσέγγισης πρέπει να αναφερθεί ότι η αυξανόμενη σχέση ανάμεσα στο H και τον ανταγωνισμό μπορεί να μην διατηρείται σε μερικές ολιγοπωλιακές ισορροπίες.

Ανάμεσα στις υποθέσεις που κάνουμε είναι:

- 1) Υπάρχει μεγιστοποίηση του κέρδους
- 2) Υπάρχει ισορροπία στον κλάδο
- 3) Υπάρχουν κανονικές συναρτήσεις εσόδων και κόστους

Η μεθοδολογία απαιτεί να θεωρήσουμε τις Τράπεζες σαν μεμονωμένες εταιρίες παραγωγής προϊόντων. Το επίπεδο και η φύση του ανταγωνισμού στην δανειακή αγορά και την καταθετική αγορά είναι τελείως ανεξάρτητα.

Στην προσέγγιση μας τις Τράπεζες μπορούμε να τις δούμε σαν εταιρίες που παράγουν δάνεια και επενδύσεις (interest revenue approach) ή δάνεια, επενδύσεις και άλλες υπηρεσίες (total revenue approach).

Διαφορετικές διευκρινίσεις όσον αφορά το test παρουσιάζονται στην τραπεζική literature, όπως έχει ήδη αναφερθεί. Συγκεκριμένα, οι Molyneux et al. (1994) όπως και οι Bikker και Groeneveld (1998), που όλοι επικεντρώνονται στις Τράπεζες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, χρησιμοποιούν τον λόγο interest revenue/total balance sheet σαν ενδογενή μεταβλητή, ενώ οι Nathan και Neave (1989) στις Τράπεζες του Καναδά και ο Vesala (1995) σε Φιλανδικές Τράπεζες χρησιμοποιούν τον λογάριθμο των interest revenues. Την τελευταία πρόταση που χρησιμοποίησαν και οι Olivier de Bandt και P. Davis (1999) για χώρες της Ευρώπης αλλά και των Ηνωμένων Πολιτειών θα χρησιμοποιήσουμε στην εργασία αυτή.

Το μοντέλο μας έχει ως εξής:

$$\text{Log } R_{it} = \alpha_1 \text{Log PE/DL} + \alpha_2 \text{Log IP/DOL} + \alpha_3 \text{Log NIE/TA} + \beta_1 \text{Log E} + \beta_2 \text{Log FA} + \gamma_1 \text{Log L/TA} + \gamma_2 \text{Log D/(A-E)} + \varepsilon_{it}$$

Για $t=1, \dots, T$ όπου T είναι τα χρόνια που παρατηρούμε και $i=1, \dots, I$ όπου I είναι ο συνολικός αριθμός των Τραπεζών.

- R_{it} είναι τα gross interest revenues ή total gross revenues.
Interest Revenues=Interest Received
Total Revenues=Interest Received + Other Operating Income +Other Income
- PE/DL: Personnel Expenses/(Deposits +Loans)
- IP/DOL: Interest Expense/(Deposits +Other Funding +Bank Deposits)
- NIE/TA: Other Non-Interest Expenses/Total Assets
(other non-interest expenses:personnel,other administrative,goodwill,provisions)
- E: Equity
- FA: Fixed Assets +Total Non Earning Assets
- L/TA: Loans/Total Assets
- $D/(A-E)=D/L$: Deposits/(Total Assets- Equity)
- ε_{it} : a systematic (time varying) and a bank-specific component.

Το test για Μονοπωλιακό Ανταγωνισμό έχει ως εξής:

$$0 < H = \sum_{j=1}^J \alpha_j < 1$$

Ενώ $H \leq 0$ είναι Μονοπώλιο και

$H = 1$ είναι Τέλειος Ανταγωνισμός

Πρώτα εκτιμούμε την εξίσωση τρέχοντας μια OLS regression στο pooled sample των Τραπεζών και των ετών, θεωρώντας ότι όλες οι παρατηρήσεις είναι ανεξάρτητες.

Παρατηρώντας το μοντέλο μας, θα μπορούσαμε να κάνουμε κάποιες πρόχειρες εκτιμήσεις όσον αφορά τα πρόσημα των συντελεστών των ανεξάρτητων μεταβλητών.

Το πρόσημο του συντελεστή PE/DL αναμένεται να είναι αρνητικό.

Σε αυτή τη μελέτη χρησιμοποιούμε το δείκτη εργατικού κόστους που μετράται από $\text{personnel expenses/deposits+loans}$, θεωρώντας ότι οι καταθέσεις και τα δάνεια αποτελούν κύρια δραστηριότητα και καθορίζουν τον αριθμό του εργατικού δυναμικού. Οι Molyneux et al. (1994) και Bikker και Groeneveld (1998) μετρούν το εργατικό κόστος με τον λόγο $\text{personnel expenses to total balance sheet}$.

Επίσης ο συντελεστής του IP/DOL αναμένεται θετικός και στατιστικά σημαντικός.

Ο συντελεστής του NIE/TA αναμένεται σημαντικά θετικός.

Το πρόσημο του E αναμένεται θετικό και στατιστικά σημαντικό, καθώς και του FA.

Το πρόσημο του συντελεστή L/TA είναι αμφίβολο, όπως και αυτό του $D/L=D/(A-E)$.

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Δεδομένα

Για την εφαρμογή της παραπάνω μεθοδολογίας χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία από το Fitch IBCAs Bankscope Database. Το δείγμα μας αποτελείται από 100 συνολικά Τράπεζες 4 χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία. Η επιλογή των χωρών αυτών έγινε με βάση το κριτήριο ότι είναι χώρες οι οποίες εισήχθησαν στην Ε.Ε. τα τελευταία χρόνια και επομένως δημιουργεί ενδιαφέρον να δούμε εάν επηρέασε ριζικά την τραπεζική δομή τους η είσοδός τους στην Ε.Ε.

Τα στοιχεία αυτά είναι ετήσια και συγκρίσιμα ανάμεσα στις χώρες και καλύπτουν την χρονική περίοδο 1992-1999 (8 χρόνια).

Οι μεταβλητές που επιλέγησαν προέρχονται από τις Απλές Οικονομικές Καταστάσεις των Τραπεζών και είναι εκφρασμένες σε EURO ως νόμισμα αναφοράς (βάση των κλειδωμένων ισοτιμιών).

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Αποτελέσματα

Προχωρώντας στην εκτίμηση της OLS για panel data, από το F-test συμπεραίνουμε ότι τα fixed effects είναι πολύ σημαντικά. Έτσι απορρίπτουμε τα total effects, προς χάρη των fixed effects, δηλ. του “WITHIN” model, το οποίο υποθέτει ότι υπάρχουν κοινές κλίσεις, αλλά κάθε cross section unit έχει την δική του σταθερά (intercept). Η εισαγωγή διαφορετικών σταθερών για κάθε τράπεζα μετρά την ετερογένεια.

Στην συνέχεια παραθέτουμε τους πίνακες με τα WITHIN models (fixed effects) και για τις δύο ανεξάρτητες μεταβλητές: IR (interest revenues) και TR (total revenues).

WITHIN (fixed effects)			
Dependent variable: IR			
Variable	Estimated Coefficient	t-statistic	significance
PEDL	-0.48	-8.99	**
IPDOL	0.54	25.89	**
NIETA	0.20	3.89	**
LTA	-0.18	-4.74	**
EQ	0.34	14.66	**
FA	0.34	16.05	**
DL	0.41	4.21	**

WITHIN (fixed effects)			
Dependent variable: TR			
Variable	Estimated Coefficient	t-statistic	significance
PEDL	-0.52	-6.89	**
IPDOL	0.51	17.43	**
NIETA	0.29	4.02	**
LTA	-0.13	-2.48	*
EQ	0.33	10.24	**
FA	0.45	15.07	**
DL	0.84	6.13	**

Στην τελευταία στήλη (significance) ένα αστέρι (*) υποδηλώνει ότι η μεταβλητή είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, ενώ δύο αστέρια (**) υποδηλώνουν ότι είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 1%.

- Όσον αφορά τα πρόσημα που προκύπτουν από την εφαρμογή της regression για panel data, τα αποτελέσματα υποδηλώνουν ότι, για την Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία και Ελλάδα, η μεταβλητή του κόστους εργασίας, η οποία μετράται από τον λόγο personnel expenses/deposits and loans (PEDL), όπως ήδη έχει υποδειχτεί από τους Molyneux et al. (1994) για τα μέσα της δεκαετίας του 1980 και από τους Olivier de Bandt-Philip Davis (1999) για τα μέσα της δεκαετίας του 1990, είναι αρνητική.
- Οι μεταβλητές κλίμακας, που μετρούν την ικανότητα (capacity), το επίπεδο στο οποίο λειτουργεί η τράπεζα, δηλ. η Καθαρή Θέση (Equity-EQ) και το Πάγιο Ενεργητικό (Fixed Assets-FA), είναι θετικές και στατιστικά σημαντικές, όπως εξ'ορισμού αναμενόταν να έχει επίδραση στα έσοδα.
- Ενώ ο λόγος Deposits/Total Funding (Liabilities), (DL), προκύπτει θετικός και στατιστικά σημαντικός, ενώ από την θεωρία ήταν αμφίβολο το πρόσημό του.
- Το πρόσημο της μεταβλητής Loans/Total Assets (LTA) προκύπτει αρνητικό, όσον αφορά και τις δύο εξαρτημένες μεταβλητές IR και TR, ενώ είναι στατιστικά σημαντικό σε επίπεδο σημαντικότητας 1% όσον αφορά την εξαρτημένη μεταβλητή IR και στατιστικά σημαντικό σε επίπεδο σημαντικότητας 5% όσον αφορά την μεταβλητή TR. Από την θεωρία, το πρόσημο της μεταβλητής αυτής (LTA) σε μερικές περιπτώσεις είναι θετικό και αρνητικό σε άλλες.
- Η ελαστικότητα των εσόδων ως προς το κόστος των χρηματοδοτικών πηγών είναι παντού σημαντικά θετική, δηλ το IPDOL.
- Το πρόσημο του NIETA εμφανίζεται θετικό και στατιστικά σημαντικό, όσον αφορά και τις δύο ανεξάρτητες μεταβλητές IR και TR.

Το H είναι το άθροισμα των 3 συντελεστών α των ανεξάρτητων μεταβλητών PE/DL, IP/DOL, και NIE/TA.

Εφαρμόζουμε το F-test 2 φορές. 1) $H_0 \rightarrow H=0$, $H_1 \rightarrow H>0$

2) $H_0 \rightarrow H=1$, $H_1 \rightarrow H<1$

Προκύπτουν τιμές, που είναι κατά απόλυτη τιμή μεγαλύτερες από την τιμή της F κατανομής, η οποία δίνεται από τους στατιστικούς πίνακες, επομένως απορρίπτουμε τις μηδενικές υποθέσεις H_0 , που αυτές εξετάζουμε.

Αποδεικνύεται ότι ισχύει $0 < H < 1$. Οι χώρες δηλαδή που εξετάζονται χαρακτηρίζονται από Μονοπωλιακό Ανταγωνισμό.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Excess Capacity

Από την παραπάνω μεθοδολογία προέκυψαν χρήσιμα συμπεράσματα για την τρέχουσα αλλά και την αναμενόμενη τραπεζική δομή των χωρών που εξετάζουμε. Στο σημείο αυτό εισάγουμε την έννοια της 'πλεονάζουσας παραγωγικότητας' (excess capacity), η οποία συνδέεται με τις τεχνολογικές συνθήκες αλλά και τις συνθήκες της αγοράς (συνθήκες ανταγωνισμού).

Excess Capacity (υπερβάλλουσα παραγωγικότητα) μπορούμε να πούμε ότι υπάρχει όταν τουλάχιστον μια εταιρία του κλάδου της λειτουργεί βραχυπρόθεσμα σε ένα επίπεδο αποτελέσματος (προϊόντος) το οποίο είναι κάτω από το αποδεκτό επίπεδο λειτουργίας της εταιρίας. Αντίθετα, πλήρης παραγωγικότητα για μια εταιρία ορίζεται το επίπεδο αποτελέσματος στο οποίο διάφορα κόστη, ανά μονάδα προϊόντος (αποτελέσματος), ελαττώνονται.

Η έννοια της excess capacity, παρ'όλο που έχει απήχηση και ενδιαφέρον για μελέτη, είναι δύσκολο να οριστεί και να μετρηθεί για όλους τους κλάδους της οικονομίας.

Αιτίες υπερβάλλουσας παραγωγικότητας

- 1) Μείωση στη ζήτηση προϊόντος του κλάδου.
- 2) Τεχνολογικές εξελίξεις. Για παράδειγμα στον τραπεζικό χώρο οι καταθέσεις που γίνονται στο υποκατάστημα μπορούν πλέον να διεκπεραιώνονται ευκολότερα χρησιμοποιώντας το διαδίκτυο και τον ηλεκτρονικό τρόπο (ATM). Τέτοιες εξελίξεις μειώνουν τα εμπόδια εισόδου στον εξωτερικό ανταγωνισμό.
- 3) Η διανομή της ζήτησης μπορεί να μετακινηθεί μεταξύ των εταιριών, ώστε οι επιτυχημένες εταιρίες να κερδίζουν μεγαλύτερο μερίδιο αγοράς σε βάρος των μη ικανοποιητικών εταιριών, βάζοντας τις τελευταίες σε μια κατάσταση excess capacity, ακόμα κι αν η ζήτηση στον κλάδο παραμένει η ίδια.
- 4) Νέοι ανταγωνιστές μπορεί να εισχωρήσουν στον κλάδο, προσελκωμένοι από εταιρίες κέρδους και μειώσεις στο κόστος εισαγωγής και εξόδου από τον κλάδο. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε κατάσταση excess capacity (κι αν η είσοδος είναι ευρείας κλίμακας τέτοια προβλήματα μπορεί να εμφανιστούν σε ολόκληρο τον κλάδο).
- 5) Αλλαγές στην νομοθεσία και η οικονομική πολιτική μπορεί να επηρεάσουν τα κόστη καθώς και την είσοδο και έξοδο από τον κλάδο.

- 6) Λόγω σταθερών κόστων (sunk costs), εταιρίες μπορεί να εμπλακούν σε είδη στρατηγικού ανταγωνισμού που μπορούν να οδηγήσουν σε excess capacity.

Μπορούν οι δυνάμεις της αγοράς να λύσουν το πρόβλημα της πρόβλημα της excess capacity?

Υπάρχουν 3 τρόποι με τους οποίους το πρόβλημα της excess capacity μπορεί να λυθεί: βελτίωση παραγωγικότητας, αναδιοργάνωση και έξοδος.

- 1) Η βελτίωση παραγωγικότητας είναι πιο εφαρμόσιμη σε εταιρίες οι οποίες ήταν μη παραγωγικές πριν την ανάγκη λύσης της excess capacity παρ'όλο που στις σημερινές δυναμικές χρηματοοικονομικές αγορές νέοι τύποι τεχνολογικής ή οργανωτικής προόδου είναι έτοιμα είδη για εφαρμογή.
- 2) Αναδιοργάνωση μπορεί να περιλαμβάνει αλλαγή της κλίμακας της εταιρίας σε πιο αποτελεσματική αλλαγή του προϊόντος. Αυτή η αναδιοργάνωση είναι πιο δύσκολη για τις μικρές τράπεζες ώστε να γίνουν τελείως αποτελεσματικές γιατί μπορεί να εμποδίζονται στην παροχή εξωτερικής χρηματοδότησης τους. Δημιουργία οικονομικών κλίμακας μπορεί να απαιτούν εξαγορές και συγχωνεύσεις άλλων εταιριών. Αυτό μπορεί να περιορίσει το πρόβλημα των περιορισμών των μικρών εταιριών για εξωτερική χρηματοδότηση. Αυτές οι εξαγορές και συγχωνεύσεις μπορούν να βοηθήσουν να μειωθεί η excess capacity μέσω μείωσης ανταγωνιστικών δικτύων υποκαταστημάτων. Επίσης μπορούν να οδηγήσουν σε αλλαγές στην διοικητική οργάνωση και έτσι να διευκολύνουν επιθετική πολιτική.
- 3) Έξοδος εταιριών είναι άλλος ένας τρίτος τρόπος να αντιμετωπιστεί η excess capacity. Κινητικότητα κεφαλαίου (απουσία sunk costs τα οποία δεν μπορούν να καλυφθούν εγκαταλείποντας τον τομέα) είναι σημαντική στην έξοδο. Εάν ο τομέας κυριαρχείται από εταιρίες με ακίνητα κεφάλαια, η excess capacity μπορεί να διατηρηθεί.

Η υπερβάλλουσα παραγωγικότητα χρειάζεται να είναι διαρκείας έτσι ώστε να δημιουργήσει ανησυχία και ανάγκη για στρατηγική αντιμετώπισής της. Η οικονομική έννοια της excess capacity είναι ένα είδος ανισορροπίας που απαιτεί μια επιχείρηση να κάνει μια αλλαγή στην κλίμακα της παραγωγής, το προϊόν ή την αποτελεσματικότητα. Η προσαρμογή αυτή δεν είναι εμφανής μακροχρόνια αλλά η ταχύτητα της αλλαγής μπορεί να εξαρτηθεί από διάφορους παράγοντες όπως:

- 1) Εάν οι εταιρίες αναμένουν η ζήτηση και η τιμή αγοράς να επιστρέψουν σε πλήρη παραγωγικά επίπεδα, πράγμα το οποίο θα οδηγήσει σε καθυστέρηση της προσαρμογής, με την ελπίδα καλύτερων αποδόσεων.
- 2) Κόστη παραγωγής (π.χ. συμβόλαια εργασίας, νομοθεσία, εργατικό δίκαιο).
- 3) Νομοθετικοί περιορισμοί σε αλλαγές στο είδος του προϊόντος ή την έξοδο.
- 4) Η αναλογία των sunk costs, που συμβάλλουν στην συνέχιση της λειτουργίας βραχυπρόθεσμα, ακόμη κι αν κανονικά κέρδη δεν επιτυγχάνονται.
- 5) Πιέσεις στο management για διατήρηση των κανονικών κερδών.
- 6) Στρατηγικές αλληλοαντιδράσεις, έτσι ώστε οι τράπεζες που είναι σε ολιγοπώλιο δεν έχουν κίνητρο να μειώσουν capacity, όπου οι ανταγωνιστές θα επωφεληθούν όσο και εκείνοι.

Η εξάπλωση των τραπεζικών δυνάμεων σε χρεόγραφα και ασφάλειες είναι ένας τρόπος για βελτίωση της excess capacity.

Επίσης, στρατηγικές για ανάπτυξη των συγχωνεύσεων των τραπεζών μπορούν να μειώσουν την excess capacity.

Μπορούμε να διακρίνουμε δύο είδη συγχωνεύσεων:

- Συγχωνεύσεις Διαφοροποίησης (diversification), που ενώνουν τράπεζες με διαφορετική γεωγραφική θέση στον Ισολογισμό τους επιτυγχάνοντας να κάνουν τον οργανισμό λιγότερο επιρρεπή στα τοπικά οικονομικά προβλήματα. Τέτοιες συγχωνεύσεις θα μπορούσαν να μειώσουν την ανάγκη για αντιμετώπιση της excess capacity.
- Συγχωνεύσεις Συγκεντρωτισμού (consolidation), που ενώνουν τράπεζες με ανταγωνιστικές λειτουργίες. Πλεονεκτήματα μπορούν να επιτευχθούν συγκεντρώνοντας δίκτυα υποκαταστημάτων, συναλλαγές και θέτοντας ανώτερες πρακτικές management. Παρ'όλα αυτά υπάρχουν επιφυλάξεις όσον αφορά συγχωνεύσεις εκτός από αυτές που αφορούν μικρές τράπεζες.

Ένας σημαντικός αριθμός ευρωπαϊκών χωρών επιβάλλει διάφορες κεφαλαιακές απαιτήσεις στις μικρές τράπεζες που μπορεί να είναι βοηθητικές για την αντιμετώπιση της excess capacity, ενθαρρύνοντας μικρές τράπεζες να συγχωνευτούν.

Οι συγχωνεύσεις δεν είναι το μοναδικό μέσο για μείωση της overcapacity, αλλά οι τράπεζες μπορούν να επιτύχουν το ίδιο μέσω εσωτερικών περικοπών και αναδιοργάνωσης. Τέλος, κάποιος μπορεί να ισχυριστεί ότι οι συγχωνεύσεις είναι μια αβέβαιη μέθοδος για αύξηση

αποτελεσματικότητας στον τραπεζικό κλάδο, εκτός από τις μικρές τράπεζες.

Επίσης η μείωση του κόστους εξόδου ενθαρρύνει εταιρίες με excess capacity να βγουν από τον κλάδο.

Μπορούμε να μετρήσουμε την excess capacity, είτε χρησιμοποιώντας συνολικά στοιχεία, είτε στοιχεία από μεμονωμένες τράπεζες, μη λαμβάνοντας υπόψη την ανταγωνιστικότητα στην αγορά. Παρ'όλα αυτά δεν είναι ξεκάθαρο ότι η μέση κερδοφορία του κλάδου, χρησιμοποιώντας συνολικά συγκεντρωτικά στοιχεία, είναι το ιδανικό μέτρο για excess capacity, ακόμη και για έναν ανταγωνιστικό κλάδο. Από την άλλη πλευρά, αν όλος ο κλάδος παρουσιάζει χαμηλή κερδοφορία ή έχει ζημιές, αυτό αποτελεί ένδειξη ύπαρξης excess capacity. Αλλά η ύπαρξη συνεχούς θετικής κερδοφορίας, κατά μέσο όρο, μπορεί να μην αποτελεί ένδειξη απουσίας excess capacity. Εάν η ζήτηση μειωθεί, κάποιες εταιρίες μπορεί να παρουσιάσουν excess capacity, ενώ άλλες αυξάνουν παραγωγικότητα, αλλάζουν κλίμακα και σύνθεση προϊόντων και βελτιώνουν την κερδοφορία. Έτσι, μέσα κέρδη μπορεί να μην αλλάξουν και το κατάλληλο μέτρο excess capacity θα είναι το μερίδιο των εταιριών με χαμηλά κανονική ή ασυνήθιστα χαμηλή κερδοφορία. Αυτό δείχνει ότι δειγματικά στοιχεία μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο.

Όπως αναφέρουν οι **Davis και Salo (1998)** η excess capacity μπορεί να εμφανίζεται με διάφορους τρόπους ανάλογα με την δομή της αγοράς (market structure). Καταρχήν όταν υπάρχει ελεύθερη είσοδος ο μόνος κατάλληλος δείκτης της excess capacity είναι τα υποκανονικά κέρδη. Όταν η είσοδος είναι απαγορευμένη η excess capacity μπορεί να γίνεται εμφανής από τα κόστη.

Παρ'όλα τα προβλήματα που μπορούν να εμφανιστούν στη μέτρηση της excess capacity στον τραπεζικό χώρο, μερικοί δείκτες μπορούν να διεξαχθούν και να παρουσιαστούν.

Θα μελετήσουμε δείκτες της excess capacity για τις υπομελέτη χώρες την περίοδο 1992-99, ώστε να δούμε πως αναπτύχθηκαν οι συνθήκες αγοράς κατά την διάρκεια των ετών του δείγματος.

Μπορούμε ως δείκτες excess capacity να χρησιμοποιήσουμε είτε μακροοικονομικά είτε μικροοικονομικά στοιχεία του τραπεζικού τομέα.

Παρ'όλο που τα μικροοικονομικά στοιχεία μπορούν να αποτελέσουν καλύτερους δείκτες της πιθανής excess capacity θεωρήσαμε χρήσιμο να παραθέσουμε κάποια **μακροοικονομικά στοιχεία**.

- Ένας οικονομικός δείκτης των συνθηκών αγοράς είναι τα net interest margins (net interest income as a proportion of assets). Ο δείκτης μειώνεται καθώς αυξάνεται ο ανταγωνισμός.
- Cost/income ratio (operating expenses as percentage of operating income), εάν είναι υψηλό μπορεί να υπάρχει excess capacity. Μπορούμε να παρουσιάσουμε την τυπική απόκλιση του cost/income ratio σαν μέτρο πιθανής μη αποτελεσματικότητας συγκριτικά με τον ανταγωνισμό, με την έννοια ότι όσο μικρότερη η τυπική απόκλιση τόσο πιο έντονος ο ανταγωνισμός.

Στη συνέχεια παραθέτουμε **μικροοικονομικά στοιχεία** που μπορούν να δώσουν μια καλύτερη έννοια για την πιθανή excess capacity από ότι τα μακροοικονομικά στοιχεία.

- ROA (return on average assets) (%): Net income as percentage of average total assets
- ROE (return on equity) (%): Net income as percentage of period end shareholder's equity

Χαμηλές αποδόσεις μπορεί να είναι δείκτης excess capacity. Χαμηλό ROE (return on equity) μπορεί να υποδηλώνει κακά δάνεια, που απαιτούν υψηλές προβλέψεις την περίοδο αυτή.

Στην εμπειρική βιβλιογραφία, έρευνες από Mester (1996), Pastor et al. (1997), Carbo et al. (1999) βρήκαν θετική σχέση ανάμεσα στο ROE και την αποτελεσματικότητα (π.χ. όσο μεγαλύτερα τα κέρδη, τόσο μεγαλύτερη η αποτελεσματικότητα), καθώς και ανάμεσα στο Equity/Total Assets (E/TA) και την αποτελεσματικότητα (π.χ. όσο χαμηλότερο E/TA, τόσο χαμηλότερα επίπεδα αποτελεσματικότητας, επειδή χαμηλά equity ratios υποδηλώνουν μεγάλη τάση για ανάληψη υψηλών κινδύνων και αυξημένη μόχλευση, που μπορεί να οδηγήσει σε μεγαλύτερα κόστη δανεισμού).

- Provisions/net interest revenue ratio (προβλέψεις/καθαρό εισόδημα).

Όσο μεγαλύτερος είναι ο δείκτης υποδηλώνει ότι έχει αυξήσει την επικινδυνότητα (riskness) του Ισολογισμού. Οι εταιρίες επηρεασμένες από excess capacity δίνουν risky δάνεια με ακατάλληλα επιτόκια, έτσι οι τράπεζες δεν έχουν ικανοποιητικά κέρδη για να καλύψουν ζημιές. Ο

δείκτης αυτός μπορεί να φανερώνει και άλλους παράγοντες, όπως φτωχή πιστωτική εκτίμηση, ακατάλληλη τιμολογιακή και αγοραστική πολιτική.

Άλλες προσεγγίσεις περιλαμβάνουν δείκτες, όπως πληθυσμός χώρας προς εργατικό δυναμικό, υποκαταστήματα, ATM, στοιχεία όμως που δεν ήταν διαθέσιμα για όλο το δείγμα των τραπεζών που επιλέγησαν, ώστε να βγουν χρήσιμα συμπεράσματα.

Τέτοιες συγκρίσεις, παρ'όλο που πρέπει να γίνονται με προσοχή δεδομένων των διαφορετικών τραπεζικών δραστηριοτήτων, νομοθεσίας και προτιμήσεων καταναλωτών, δείχνουν εάν το κεφάλαιο και το εργατικό δυναμικό χρησιμοποιούνται περισσότερο ή λιγότερο οικονομικά, παρέχοντας παρόμοιες υπηρεσίες σε ένα τομέα που μοιράζεται κοινή τεχνολογία.

Επιπροσθέτως, πρόχειροι δείκτες πληθυσμού/υπάλληλο ή υποκατάστημα μπορεί να είναι παραπλανητικά, όσον αφορά την μέτρηση της ποιότητας και αποτελεσματικότητας των τραπεζών. Μπορεί, για παράδειγμα, να υπάρχει η τάση μείωσης των υποκαταστημάτων και των υπαλλήλων τους, ενώ την ίδια στιγμή ο αριθμός των υπαλλήλων στις Διοικητικές Υπηρεσίες να μην μειωθεί ή ακόμη να αυξάνεται. Επίσης, μπορεί το προσωπικό να ποικίλλει όσον αφορά τα προσόντα και την δυνατότητα μετακίνησής τους.

Ο αριθμός των ATMs μπορεί επίσης να παίζει ρόλο. Εάν, η χώρα έχει ένα πυκνό δίκτυο ATMs και ταυτόχρονα πυκνό δίκτυο υποκαταστημάτων και πολλούς υπαλλήλους, αυτό μπορεί να είναι σημάδι πλεονάζουσας παραγωγικότητας. Δεν μπορούμε όμως να κάνουμε υποθέσεις βάση μόνο των πληροφοριών σχετικά με τα ATMs.

MARKET STRUCTURE IN EUROPEAN BANKING

GREECE	Net Interest Margin - %	Cost to Income Ratio - %	(ROAA) - %	(ROAE) - %	Loan Loss Prov / Net Int Rev - %
1992 Average	3.45	61.07	1.27	16.41	17.11
1993 Average	3.41	68.69	0.65	9.01	41.43
1994 Average	3.22	76.50	0.48	3.20	70.67
1995 Average	3.54	73.36	0.89	2.97	69.30
1996 Average	3.33	79.29	0.74	14.76	20.14
1997 Average	3.55	70.35	0.79	10.65	21.97
1998 Average	2.93	70.88	0.85	10.79	18.07
1999 Average	2.85	52.16	2.43	22.36	25.88

SPAIN	Net Interest Margin - %	Cost to Income Ratio - %	(ROAA) - %	(ROAE) - %	Loan Loss Prov / Net Int Rev - %
1992 Average	4.48	66.67	0.91	10.74	13.09
1993 Average	4.42	64.52	0.63	9.06	22.28
1994 Average	4.01	71.64	0.65	7.42	17.21
1995 Average	3.77	68.40	0.84	10.12	11.75
1996 Average	3.52	69.25	0.69	9.63	9.28
1997 Average	3.33	68.24	0.88	10.49	7.81
1998 Average	2.99	67.96	0.93	11.15	7.97
1999 Average	2.88	69.81	0.75	10.52	9.63

ITALY	Net Interest Margin - %	Cost to Income Ratio - %	(ROAA) - %	(ROAE) - %	Loan Loss Prov / Net Int Rev - %
1992 Average	4.29	73.26	0.47	5.57	11.31
1993 Average	4.13	67.75	0.42	4.12	24.46
1994 Average	3.67	90.27	0.03	3.05	17.87
1995 Average	4.11	73.06	0.38	0.73	20.20
1996 Average	3.81	74.34	0.44	0.46	17.65
1997 Average	3.35	77.34	0.40	4.80	20.65
1998 Average	3.25	67.73	0.50	6.55	20.94
1999 Average	3.00	75.26	0.54	7.49	22.43

PORTUGAL	Net Interest Margin - %	Cost to Income Ratio - %	(ROAA) - %	(ROAE) - %	Loan Loss Prov / Net Int Rev - %
1992 Average	4.86	53.48	0.96	10.69	19.27
1993 Average	4.25	57.12	0.70	8.98	32.64
1994 Average	2.83	63.80	0.40	6.61	18.89
1995 Average	2.58	67.91	0.42	6.55	20.60
1996 Average	2.29	67.90	0.37	7.52	27.41
1997 Average	2.26	62.26	0.61	11.68	26.64
1998 Average	2.08	64.67	0.49	8.83	24.35
1999 Average	1.90	64.74	0.56	11.34	23.72

MARKET STRUCTURE IN EUROPEAN BANKING

GREECE	Net Interest Margin - %	Cost to Income Ratio - %	(ROAA) - %	(ROAE) - %	Loan Loss Prov / Net Int Rev - %
1992 StdDev	2.31	14.54	0.81	12.79	16.91
1993 StdDev	1.52	15.00	1.97	28.83	83.89
1994 StdDev	1.56	20.64	2.27	55.31	175.41
1995 StdDev	1.76	14.78	1.26	58.34	189.69
1996 StdDev	1.59	20.03	0.90	19.46	18.82
1997 StdDev	1.53	19.71	1.04	14.31	19.86
1998 StdDev	1.75	21.24	0.79	9.29	13.03
1999 StdDev	1.31	15.15	1.89	19.91	23.67

SPAIN	Net Interest Margin - %	Cost to Income Ratio - %	(ROAA) - %	(ROAE) - %	Loan Loss Prov / Net Int Rev - %
1992 StdDev	1.73	15.31	0.86	7.56	16.30
1993 StdDev	1.72	17.01	2.07	331,362.27	39.69
1994 StdDev	1.72	21.28	1.03	11.77	26.50
1995 StdDev	1.63	16.70	0.68	6.86	12.08
1996 StdDev	1.61	19.17	1.27	7.05	11.77
1997 StdDev	1.58	18.35	0.63	6.09	9.17
1998 StdDev	1.45	17.32	0.82	7.58	8.77
1999 StdDev	1.26	28.74	1.32	10.88	29.63

ITALY	Net Interest Margin - %	Cost to Income Ratio - %	(ROAA) - %	(ROAE) - %	Loan Loss Prov / Net Int Rev - %
1992 StdDev	1.34	14.53	0.34	3.31	6.00
1993 StdDev	1.25	12.37	0.52	10.37	17.84
1994 StdDev	1.09	22.51	0.80	18.03	19.68
1995 StdDev	1.26	15.76	0.75	27.26	22.45
1996 StdDev	1.15	18.70	0.55	36.16	11.59
1997 StdDev	1.00	16.67	0.84	12.31	20.56
1998 StdDev	0.96	13.43	0.65	6.93	15.54
1999 StdDev	0.89	11.15	0.68	9.53	19.67

PORTUGAL	Net Interest Margin - %	Cost to Income Ratio - %	(ROAA) - %	(ROAE) - %	Loan Loss Prov / Net Int Rev - %
1992 StdDev	1.52	7.27	0.69	6.84	12.42
1993 StdDev	1.58	9.25	0.60	7.75	19.55
1994 StdDev	1.92	8.97	0.36	6.38	26.40
1995 StdDev	0.93	10.02	0.30	6.21	19.59
1996 StdDev	0.86	8.69	0.46	8.30	15.95
1997 StdDev	0.86	9.68	0.30	6.73	12.76
1998 StdDev	0.91	13.40	0.37	8.37	16.96
1999 StdDev	0.79	14.84	0.28	8.42	16.69

Επεξήγηση Δεικτών Excess Capacity

Ο δείκτης net interest margins, όπως φαίνεται και από τους πίνακες, μειώνεται διαχρονικά. Το γεγονός αυτό παρατηρείται και στις τέσσερις υπό εξέταση χώρες. Αυτό φανερώνει αύξηση του ανταγωνισμού μεταξύ των τραπεζών των τραπεζικών συστημάτων των χωρών, ως αποτέλεσμα της εισόδου των χωρών αυτών στην ζώνη του ΕΥΡΩ και την επικείμενη μείωση των επιτοκίων.

Μπορούμε πρώτα να συγκρίνουμε το κόστος αποτελεσματικότητας κατά μέσο όρο ανάμεσα στις χώρες για να δούμε εάν υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στις χώρες σε σχέση με την αποτελεσματικότητα, μετρούμενη από τον δείκτη cost to income. Ο δείκτης cost to income ποικίλει ανάμεσα στις χώρες από 52% έως 90%. Τιμές υψηλές είναι παρούσες στην Ελλάδα και την Ιταλία. Στις περισσότερες χώρες ο δείκτης τείνει να έχει πτωτική κλίση, που φανερώνει οικονομίες κλίμακας. Ο μέσος όρος του cost to income ratio κάθε χώρας είναι υψηλότερος, για παράδειγμα το 1994, από τον μέσο όρο της Ε.Ε. που είναι περίπου 65-67%, εκτός από την Πορτογαλία που είναι 63,80%, δηλ. χαμηλότερος από τον μέσο όρο της Ε.Ε.

Το υψηλό αυτό επίπεδο του δείκτη cost to income δείχνει πιθανή ύπαρξη excess capacity, η οποία όμως τείνει να μειωθεί με την πάροδο των ετών. Μπορούμε επίσης να παρουσιάσουμε την τυπική απόκλιση του δείκτη cost to income σαν μέτρο πιθανής μη αποτελεσματικότητας. Έχουμε ήδη αναφέρει ότι, όσο μικρότερη η τυπική απόκλιση, τόσο πιο έντονος ο ανταγωνισμός.

Στην Ισπανία, παρατηρούμε μια άνοδο της τυπικής απόκλισης τα τελευταία χρόνια, άρα είναι λιγότερο έντονος ο ανταγωνισμός σε σχέση με άλλες χώρες και μπορεί να υπάρχει πιθανή κατάσταση excess capacity. Κάτι ανάλογο μπορεί να παρατηρήσει κανείς και στην Πορτογαλία, παρόλο που κυμαίνεται σε χαμηλότερα επίπεδα. Πτωτική είναι η πορεία της τυπικής απόκλισης του δείκτη cost to income στην Ιταλία, επομένως είναι πιο έντονος ο ανταγωνισμός στο Τραπεζικό Σύστημα της χώρας και δεν φανερώνει ύπαρξη excess capacity. Όσον αφορά την Ελλάδα, η τυπική απόκλιση ποικίλει, δεν ακολουθεί μια συγκεκριμένη τάση ανόδου ή καθόδου, επομένως δεν μπορούμε να βγάλουμε συμπεράσματα.

Όσον αφορά τους δείκτες ROA και ROE, αυτοί αποτελούν δείκτες κερδοφορίας. Μια αύξηση του ROA υποδηλώνει αύξηση στα έσοδα προμηθειών (εκτός τόκων) και μια αύξηση στο ROE υποδηλώνει αύξηση στην κερδοφορία των κεφαλαίων, που έχουν συνεισφέρει οι μέτοχοι.

Στην Ελλάδα ο δείκτης ROA αυξάνεται διαχρονικά, με αποκορύφωση το 1999, που φτάνει τα 2,43% έναντι 0,85% του 1998. Το γεγονός αυτό οφείλεται στην τεράστια άνθηση του Χρηματιστηρίου την χρονιά αυτή και επομένως την αύξηση των trading συναλλαγών και κερδών. Ένας ακόμη λόγος σημαντικός, που εξηγεί την αύξηση αυτή, είναι ότι αυξήθηκαν σημαντικά τα έκτακτα έσοδα για την Εμπορική Τράπεζα, λόγω της πώλησης της Ιονικής στην Alpha Bank.

Στην Πορτογαλία, ο ίδιος δείκτης έχει πτωτική πορεία, ενώ στις άλλες δύο χώρες έχει ανοδική πορεία, με εξαίρεση στην Ισπανία το 1999 που μειώνεται από 0,93% το 1998 σε 0,75%.

Κάτι ανάλογο στην Ελλάδα με τον δείκτη ROA συμβαίνει και με τον ROE, ο οποίος αυξάνεται το 1999 σε 22,36% από 10,79% το 1998.

Στην Ιταλία, ο δείκτης αυτός τείνει να αυξάνεται τα τελευταία τρία χρόνια, το ίδιο συμβαίνει και στην Ισπανία.

Όσον αφορά την Πορτογαλία, το 1998 δεν αποτελεί καλή χρονιά για τους δείκτες αυτούς σε σχέση με το 1997 και 1999.

Ο δείκτης loan loss provisions to net interest revenue παρουσιάζει μια θεαματική αύξηση για την Ελλάδα τις χρονιές 1993, 1994 και 1995 υποδηλώνοντας αύξηση της επικινδυνότητας σε risky δάνεια τις περιόδους αυτές. Για το λόγο αυτό, είναι χαμηλοί, τις περιόδους αυτές, και οι δείκτες κερδοφορίας γιατί δεν έχουν ικανοποιητικά κέρδη για να καλύψουν ζημιές.

Στην Ισπανία, ο δείκτης αυτός έχει καθοδική πορεία, επομένως υπάρχουν και ικανοποιητικά κέρδη.

Στην Πορτογαλία, ο δείκτης loan loss provisions to net interest revenue παρουσίασε σημαντική αύξηση το 1993, έχοντας μειούμενα κέρδη από την προηγούμενη χρονιά, όμως διατηρείται σε σταθερά επίπεδα, όπως και στην Ιταλία.

Επίλογος

Με την παραπάνω οικονομετρική εκτίμηση διαπιστώνουμε σε ποιές χώρες, επικρατεί Μονοπώλιο ή Μονοπωλιακός Ανταγωνισμός.

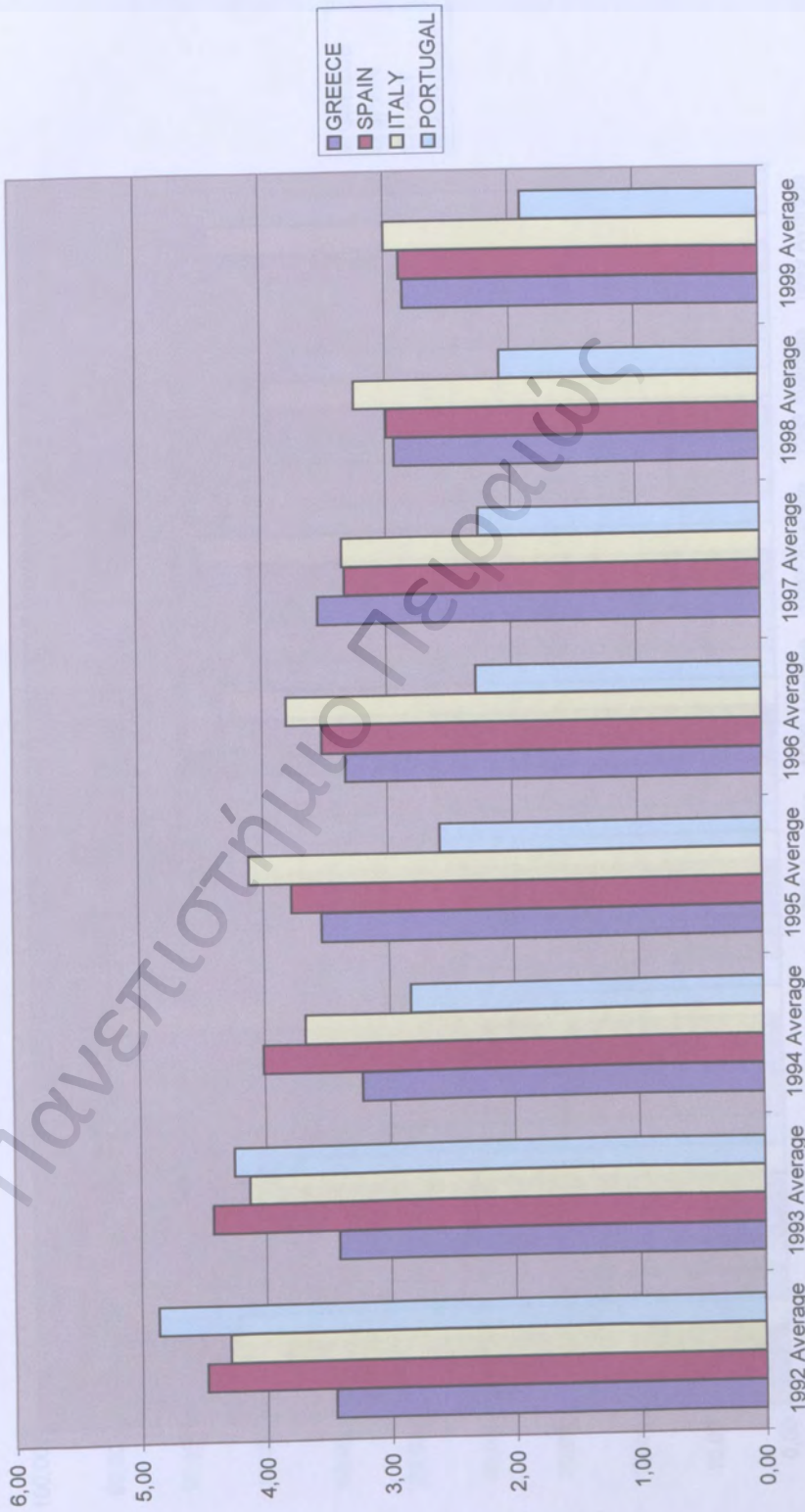
Παρ'όλα αυτά η βραχυπρόθεσμη δειγματική περίοδος και η χρόνο με το χρόνο παρατήρηση των αποτελεσμάτων εμποδίζει τον σχηματισμό συμπερασμάτων σχετικά με τις τάσεις του τραπεζικού ανταγωνισμού.

Γενικά, από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι υπάρχει αρκετός χώρος για αύξηση του ανταγωνισμού στον ευρωπαϊκό τραπεζικό τομέα μέσα στα πλαίσια Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Οι λόγοι είναι επαρκής για να αναμένουμε επιπλέον τάση προς τον ανταγωνισμό στην μελλοντική Ευρω-ζώνη. Ο ανταγωνισμός, τότε, μπορεί να κλίνει προς τα τυπικά επίπεδα μιας ελεύθερης και διεθνούς αγοράς. Αυτό υπονοεί ότι οι μεγάλες τράπεζες μπορεί να γίνουν περισσότερο ανταγωνιστικές, ενώ οι μικρές τράπεζες μπορεί να εξελιχθούν από μονοπωλιακή δύναμη σε μονοπωλιακό ανταγωνισμό.

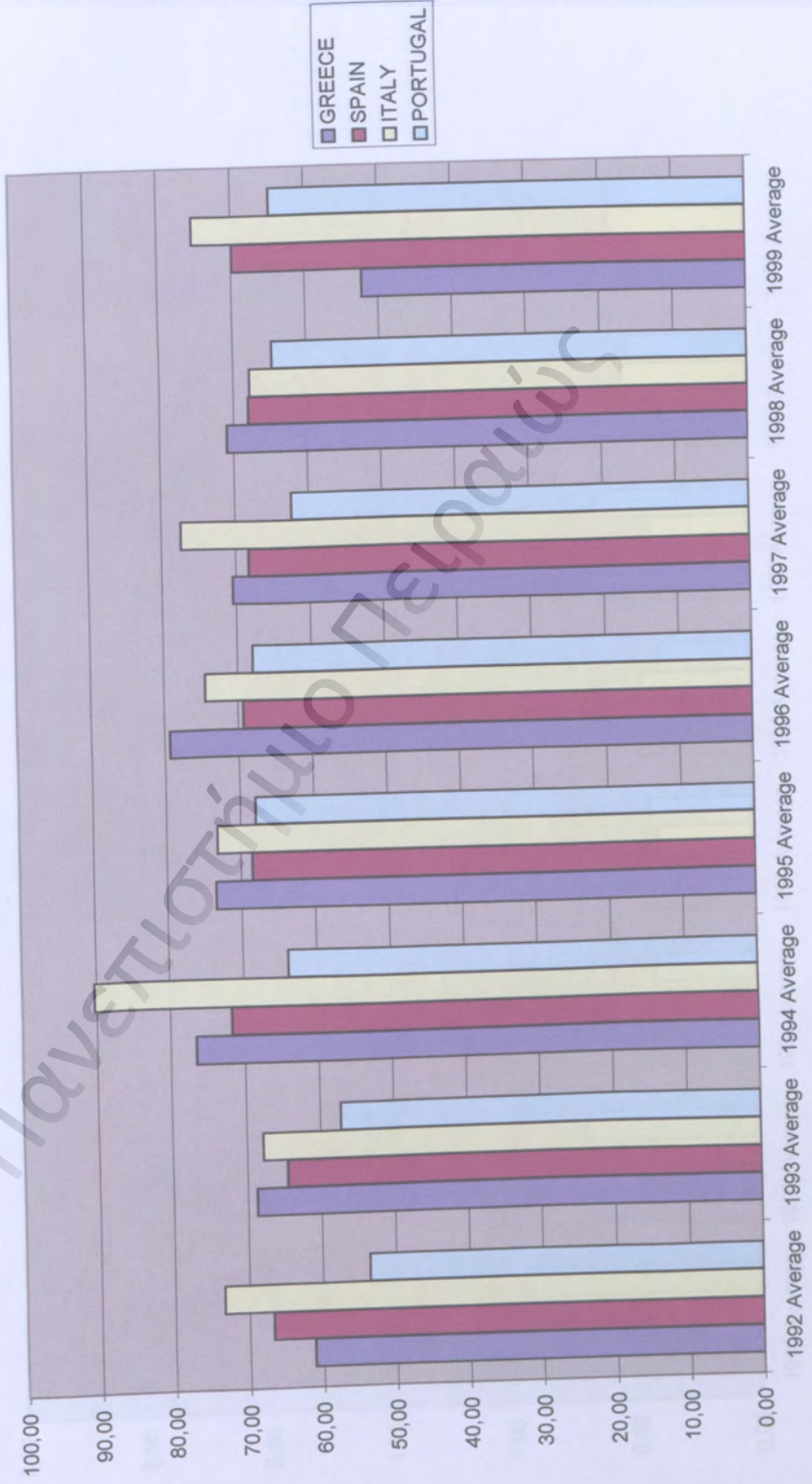
Τα συμπεράσματα από τους δείκτες excess capacity σε συνδυασμό με τα αποτελέσματα του H-statistics είναι ότι ένα μεγάλο φάσμα αλλαγών θα συμβεί στον τραπεζικό τομέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θεωρώντας ότι η ONE θα μειώσει τον τοπικό χαρακτήρα των τραπεζικών αγορών.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

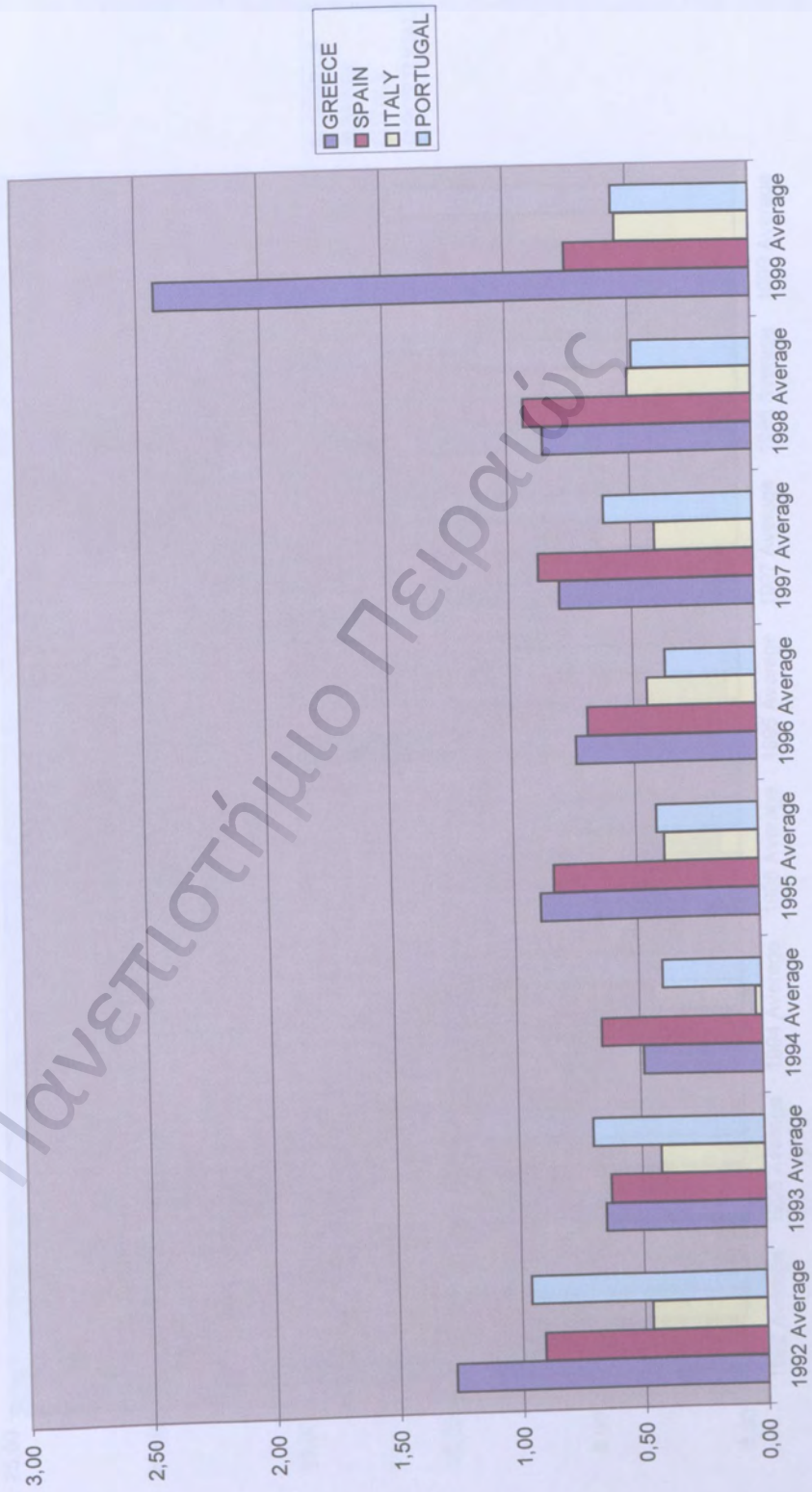
Net Interest Margin %

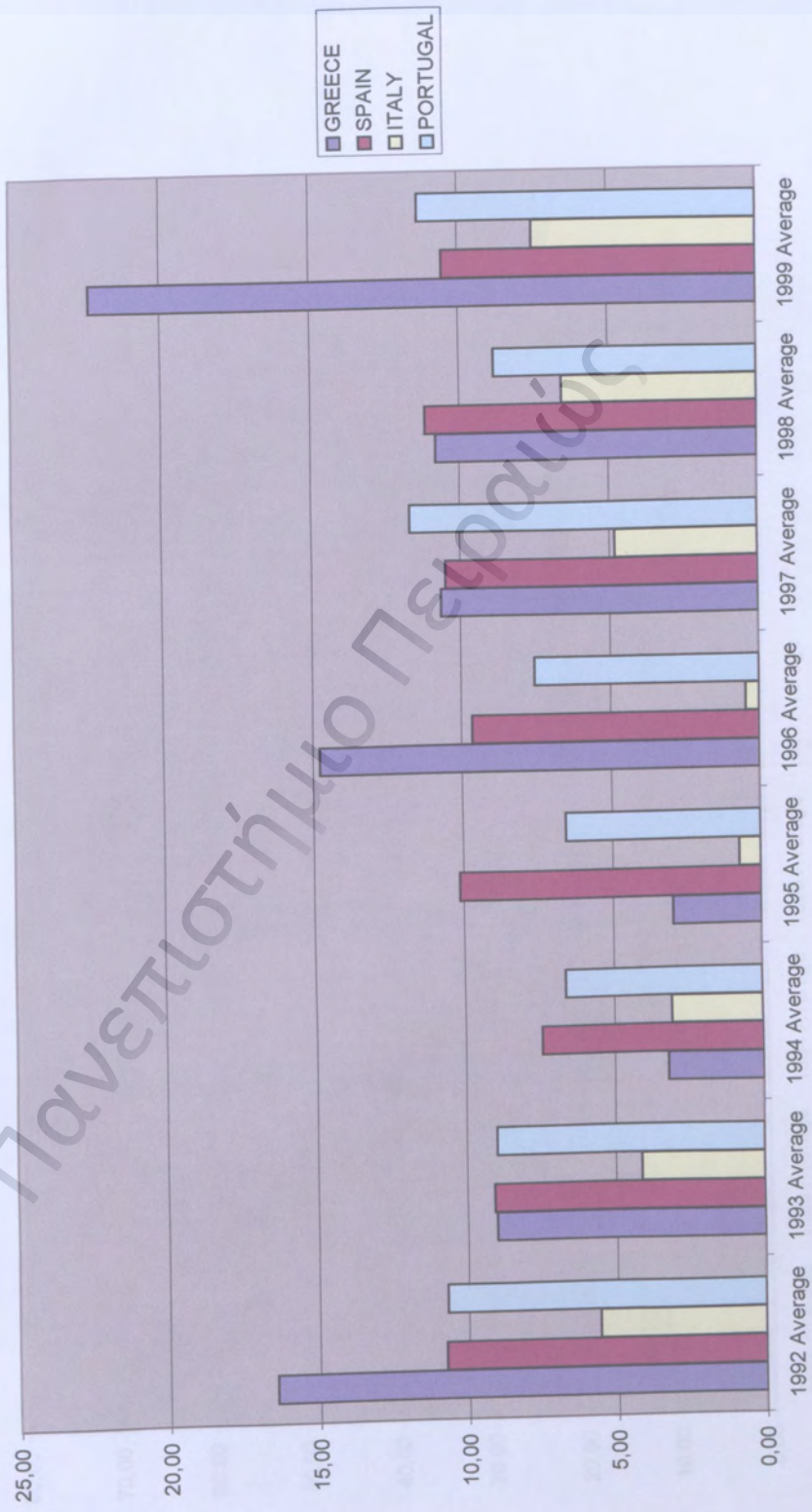
Cost to Income Ratio %

ROAA-%

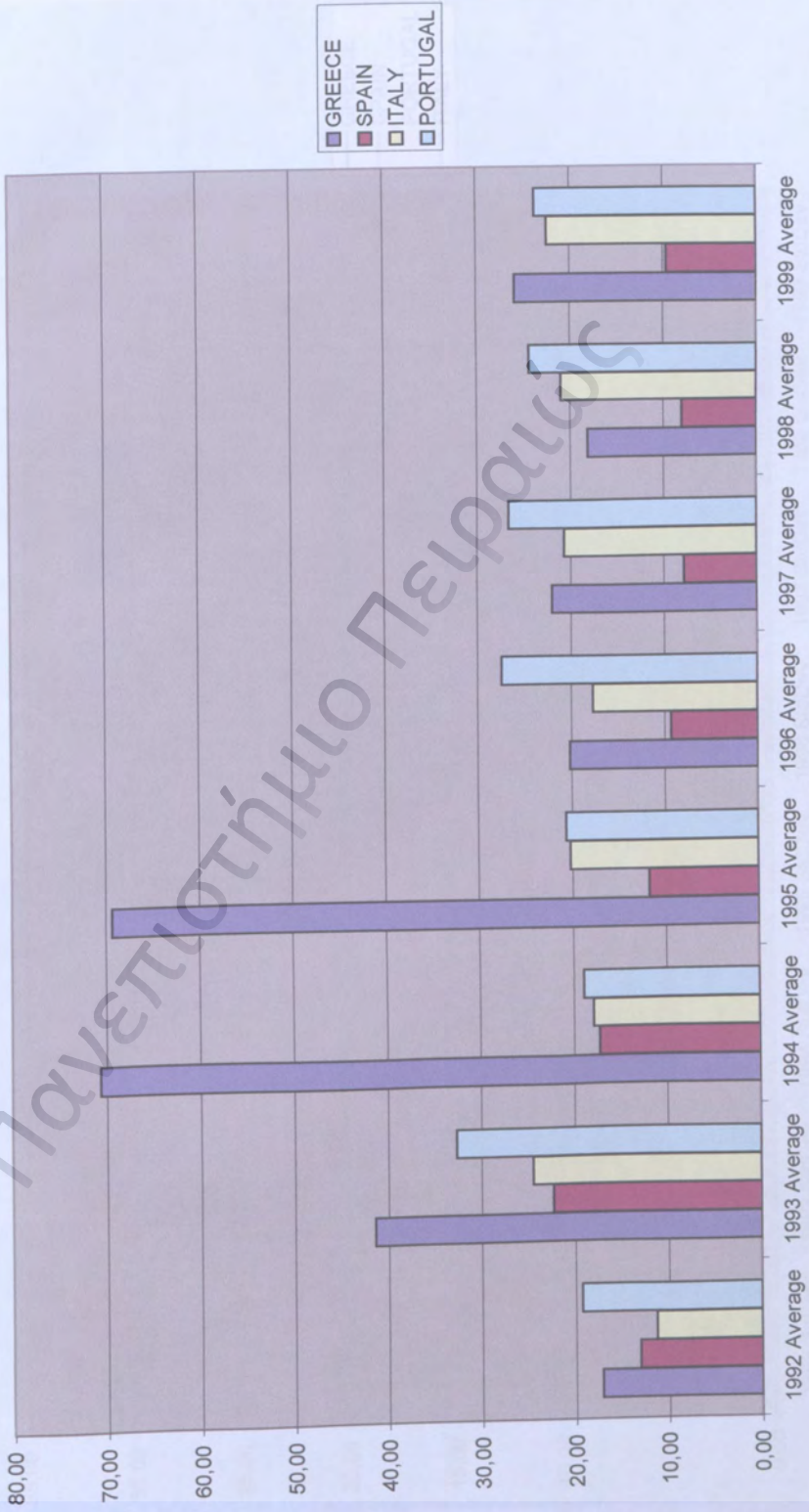

Loan Loss ROAE-% Int Rev-%

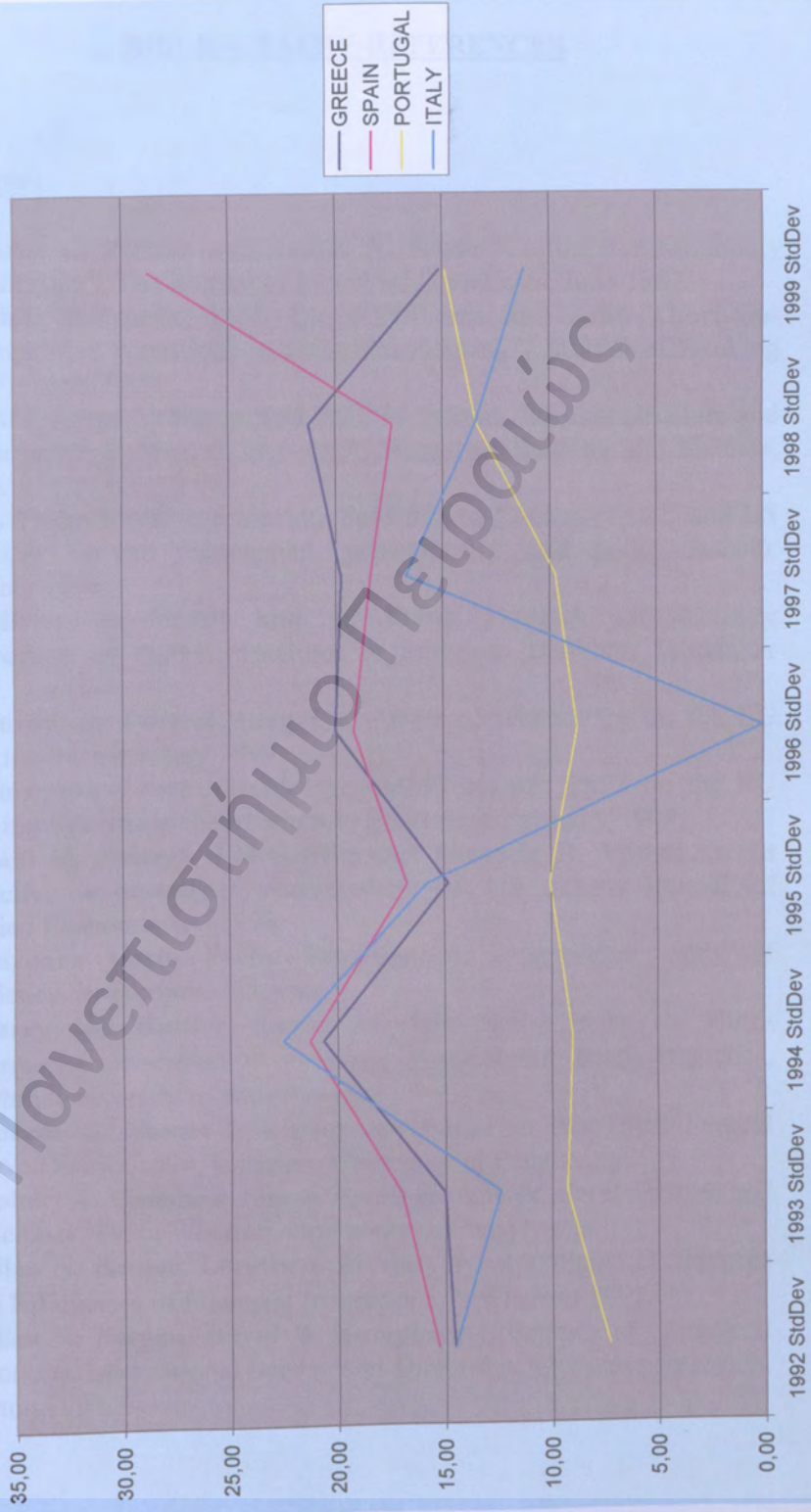

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Loan Loss Prov/Net Int Rev-%

COST TO INCOME RATIO-% (STD DEV)

BIBLIOGRAPHY-REFERENCESArticles

- **John C. Panzar and James N. Rosse**—"Testing for Monopoly Equilibrium", *The Journal of Industrial Economics*, June 1987.
- **Phil. Molyneux, D.M. Lloyd-Williams and John Thornton**—"Competitive conditions in European Banking", *Journal of Banking and Finance*, 1994.
- **D.M. Lloyd-Williams and Phil. Molyneux**—"Market structure and performance in Spanish Banking", *Journal of Banking and Finance*, 1994.
- **E. Philip Davis and Sinikka Salo**-Excess Capacity in EU and US Banking Sectors (conceptual, measurement and policy issues), October 1998.
- **Olivier de Bandt and E. Philip Davis**-A cross-country comparison of market structures in European Banking, September 1999.
- **European Central Bank**-The effects of technology on the EU Banking Systems, July 1999.
- **European Central Bank**-Possible effects of EMU on the EU Banking Systems in the Medium to Long term, February 1999.
- **Badi H. Baltagi, J.M.Griffin and Sharada R. Vadali**-Excess Capacity: A permanent characteristic of US airlines-*Journal of Applied Econometrics*, 1998.
- **Barbara Casu, Philip Molyneux**-A comparative study of Efficiency in European Banking.
- **Larry W. Hunter, Lorin M. Hitt**-"What makes a High-Performance Workplace?" Evidence from Retail Bank Branches, Wharton, University of Pennsylvania.
- **Loretta J. Mester**-Efficiency of Banks in the Third Federal Reserve District, 1994, Wharton, University of Pennsylvania.
- **Robert A. Eisenbeis, Simon Kwan**-Bank Risk, Capitalization and Inefficiency, 1996, Wharton, University of Pennsylvania.
- **Allen N. Berger, Loretta J. Mester**-"What explains Differences in the Efficiencies of Financial Institutions?", Wharton 1997.
- **Allen N. Bergen, David B. Humphrey**-Efficiency of Financial Institutions: International Survey and Directions for Future Research, Wharton 1997.

- **A. Athanassopoulos, A. Soteriou, S. Zenios**-Disentangling Within – and Between – Country Efficiency. Differences of Bank Branches, Wharton 1997.
- **A. Soteriou, S. Zenios**-Efficiency, Profitability and Quality of Banking Services, Wharton 1997.
- **M. Dietsch, Ana Lozano**-How the environment determines the efficiency of banks: a comparison between French and Spanish banking industry, September 1996.
- **Asli Demirguc-Kunt, Harry Huizinga**-Determinants of Commercial Bank Interest Margins and Profitability: Some International Evidence, 1999.
- **Robert de Young, Iftekhhar Hasan**-The performance of de novo commercial banks: a profit efficiency approach, Journal of Banking and Finance, May 1998.

Ελληνικά Άρθρα-Ελληνική Βιβλιογραφία

- **Θ.Καρατζάς**-Η Οικονομία μας, το Τραπεζικό Σύστημα και οι Προκλήσεις της Ο.Ν.Ε., Επιλογή, 01/02/2001.
- **Γ.Χαρδούβελης**-Οικονομική Πολιτική και νέα οικονομία στην Ελλάδα του 21^{ου} αιώνα, Τάσεις,2001.
- **Αλογοσκούφης**-Το Ευρώ, οι αναγκαίες διαρθρωτικές αλλαγές στην Ελληνική Οικονομία και οι Τράπεζες, Τάσεις,1999.
- **Στουρνάρας**- Οικονομία και Τράπεζες: Αλληλεξαρτήσεις και Προοπτικές, Τάσεις,2001.
- **Θ.Γ.Γκαμαλέτσος**-Θεωρητική Οικονομική, 1991.

Financial Data

- Fitch IBCAs Bankscope Database.
- Moody's Investors Service-Banking System outlook for Greece, Italy, Spain, Portugal, January 2000.